

samk

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

TIINA TULILATVA

”Koit ny pärjäil”

ITSENÄISTYMISTÄ TUKEVAN TYÖKIRJAN KEHITTÄMI-
NEN LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTOON

SOSIAALIALAN TUTKINTO-OHJELMA
YLEMPI AMK
2022

Tekijä(t) Tulilatva, Tiina	Julkaisun laji Opinnäytetyö, ylempi AMK	Päivämäärä 12/2022
	Sivumäärä 44 + 20	Julkaisun kieli Suomi
Julkaisun nimi ”Koit ny pärjail” – Itsenäistymistä tukevan työkirjan kehittäminen lastensuojelun sijaishuoltoon		
Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan tutkinto-ohjelma, ylempi ammattikorkeakoulututkinto		
Tiivistelmä <p>Itsenäistyminen lastensuojelun sijaishuollosta on suuri muutos nuoren elämässä ja sijaishuollon tehtävänä on antaa siirtymään riittävät valmiudet. Tämän tutkimusavusteisen kehittämistyön tarkoitus oli kehittää Terva Care Oy:n pienryhmäkotien omaohjaustyötä ja luoda nuorten itsenäistymistä tukeva työkirja.</p> <p>Tutkimuksellisessa osiossa kerättiin laadullisen tutkimuksen keinoin ajatuksia itsenäistymisestä Terva Care Oy:n työntekijöiltä ja sijoitetuilta nuorilta. Tutkimusosa vastaa kysymykseen, mitä Terva Care Oy:n lastensuojelun ammattilaiset pitävät itsenäistymisen kannalta tärkeänä ja mitä sijoitetut nuoret itse kokevat jo osaavansa ja mitä he haluaisivat vielä oppia. Kehittämistyön teoriaperusta koostuu nuoruuden ja lastensuojelun teemoista.</p> <p>Kehittämistyön tuotoksena valmistui työkirja nuorelle ja omaohjaajalle. Työkirja tuo laatua ja tasavertaisuutta ohjaustyöhön. Työkirjan menetelmällisyys perustuu dialogiseen ja suhdeperusteiseen ohjaustyöhön.</p>		
Asiasanat Nuoruus, itsenäistyminen (psykologia), sijaishuolto, lastensuojelu		

Author(s) Tulilatva, Tiina	Type of Publication Master's thesis	Date 12/2022
	Number of pages 44 + 20	Language of publication: Finnish
Title of publication “Try to manage, will you” – Developing a workbook for youths becoming independent from child protection services		
Degree program Master of Social Services		
<p>Abstract</p> <p>Becoming independent from child protection services and foster care is a big change in a young person's life. The role of institutional child welfare workers is to provide sufficient skills for this very transition. The purpose of this research-assisted development work was to develop the guidance work of Terva Care Oy's personal instructors and to create a workbook that supports the work with young people in their process to independence.</p> <p>In the research section, qualitative research was used to gather ideas about independence from Terva Care Oy's employees and foster children. The research section answers the questions of what Terva Care Oy's child protection professionals consider important in terms of independence, and what the youth themselves feel they already know and what they would like to learn more. The theoretical basis of the development work consists of the themes of youth and child protection.</p> <p>As a result of the development work, a workbook for young people and personal instructors was produced. The workbook brings quality and equality to guidance work. The methodology of the workbook is based on dialogic and relationship-based guidance work.</p>		
<p><u>Key words</u> youth, becoming independent (psychology), child protection, foster care</p>		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TIETOPERUSTA	7
2.1 Kokemustieto ja sen yhteys kehittämistyöhön.....	7
2.2 Kehittämistyön kohdeorganisaatio ja kehittämiskumppanuus.....	8
2.3 Aiempia tutkimuksia	9
3 NUORUUS	13
3.1 Aikansa nuoret	14
3.2 Nuoruuden kehitystehtävät.....	16
4 LASTENSUOJELU	20
4.1 Avohuollon tukitoimet, huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto	20
4.2 Omaohjaajatyöskentely ja kiintymyssuhde.....	22
4.3 Sijaishuollosta itsenäistymisen erityispiirteet	24
5 NUOREN ITSENÄISTYMISTÄ TUKEVAN TYÖKIRJAN KEHITTÄMINEN	25
5.1 Aineistonkeruumenetelmät	27
5.2 Aivoriihi- ja miellekarttatyöskentely ja tulosten analysointi	28
5.3 Nuorten teemahaastattelut ja tulosten analysointi.....	30
6 KEHITTÄMISTYÖN TUOTOS JA MENETELMIEN VALINTA	35
7 ARVIOINTI.....	37
7.1 Kehittämistyöskentelyn arviointia	38
7.2 Tutkimusetiikka	40
8 POHDINTA	42
LÄHTEET	
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Opiskellessani sosionomiksi, muistan kirjoittaneeni ruutuvihon sisäkanteen: ”Ohjajan työ on tehdä itsensä tarpeettomaksi”. En muista enää mihin opintokokonaisuuteen tämä kuului tai kuka sen on ensimmäisenä sanonut, mutta huomaan lähes viikoittain tietoisesti palaavani tähän ajatukseen työssäni sijoitettujen nuorten kanssa. Erityisen hyvin se sopii tähän kehittämistyöhöni, jonka aiheena on itsenäistyminen sijaishuollosta. Tavoitteena oli strukturoidun menetelmän ja työkirjan kehittäminen sijaishuollossa kasvavan nuoren itsenäistymistä tukevaan omaohjaajatyöhön tilaajaorganisaation pienryhmäkodeissa.

Kehittämistyöni nimi on ideasta lähtien ollut minulle tärkeä porilainen tokaisu: ”Koit ny pärjäl”. Tämän lauseen olen sanonut yhdelle nuorelle, kun hän lähti silloisesta sijoituspaikastaan. Tarkoitin hänelle tietenkin pelkkää hyvää. Otsikkona fraasi muistuttaa, että sijaishuollon tavoitteena on antaa vahvemmat eväät, kuin pelkkä selviytyminen. Sijaishuollon yksi perustehtävä on auttaa nuorta kasvattamaan omat siivet, joilla lentää sekä antaa taitoa, tietoa ja rohkeutta rakentaa oman näköinen elämä.

Kehittämistyö on työelämän tutkimusavusteista kehittämistä ja tein sen yhteistyössä sosiaali- ja terveysalan palveluita tarjoavan Terva Care Oy:n kanssa. Terva Care Oy:llä on kaksi pienryhmäkotiä, joissa toimii erilaisilla koulutustaustoilla olevia työntekijöitä. Jokainen tekee työtä omalla persoonallaan, niin kuin sosiaalialalla usein sanotaan. Sijaishuollon laitoksen arki on toisinaan kiireistä, eikä tavoitteellinen itsenäistymisen tukeminen ole välttämättä päivittäin mielessä. Strukturoitu tapa toteuttaa itsenäistymistyöskentelyä tuo laatua työhömmen ja yhdenvertaisuutta nuorille. Kehittämisen kohteena oli omaohjaustyö, jota tehdään lastensuojelun sijaishuoltoon sijoitettujen 16-17 -vuotiaiden nuorten kanssa siinä vaiheessa, kun nuori vielä asuu sijaishuollon laitoksessa. Omaohjaajatyöskentelyn avulla nuorelle pyritään antamaan katkeamaton ihmissuhde turvalliseen aikuiseen lastensuojelulaitoksessa.

Nuoruus on täynnä kasvua, murrosta ja myllerrystä ja kaiken sen keskellä nuoren tehtävä on löytää oma polkunsu yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi. Lastensuojelun sijaishuollon piirissä kasvamisessa on omat erityisyytensä - arki on eri tavalla ohjattua

ja aikuisten johtamaa, kuin kotona asuvan nuoren. Kehittämistyöni tuotoksen tarkoitus on saada nuoret osallisiksi oman elämänsä suunnitteluun ja päätöksentekoon - saada heidät valmistautumaan itsenäiseen elämäänsä ja kiinnostumaan sen rakentamisesta. Pienryhmäkodin laitosympäristössä on koko ajan apu, tuki ja aikuinen läsnä: muuttaminen ensiasuntoon on hyppy pois turvallisesta arjesta. Sijaishuollon tärkeä tehtävä on varmistaa, että nuori on valmis tähän uuteen elämänvaiheeseen: itsenäistymisen tukeminen ja turvaaminen ja vastuullisuuteen kasvamisen turvaaminen on mainittu keskeisiksi periaatteiksi ja perustehtäviksi lastensuojelulaitoksessa tehtävässä kasvatustyössä. (Lastensuojelulaki 417/2007 4§.)

Kehittämistyötäni varten keräsin laadullisen tutkimuksen menetelmin työyhteisöltäni sekä vapaaehtoisilta 15 vuotta täyttäneiltä nuoriltamme tietoa siitä, mikä on heidän mielestään tärkeää itsenäistymisen kannalta: mitä kaikkea nuoren pitää osata, jotta voi rakentaa itsenäisen ja oman näköisen elämän. Työni tutkimuksellinen osuus vastasi kysymyksiin: mitä lastensuojelun ammattilaiset ja mitä nuoret itse kokevat itsenäistymisen kannalta tärkeänä. Ammattilaisilta kerätyn aineiston pohjalta valmistelin teema-haastattelun nuorille. Käytin myös valmista tutkimustietoa ja kokemustietoa työni taustoittamisessa. Teoriapohjana on nuoruuden, lastensuojelun, kehitys- ja sosiaalipsykologian teemoja.

Nuori on käymässä läpi kehityspsykologiselta kannalta katsottuna tärkeitä kehitystehtäviänsä. Jokaisella nuorella tulee olla yhdenvertainen mahdollisuus saada apua itsenäistymisen kysymyksiin.

Menetelmällinen itsenäistymistyöskentely tuli tarpeeseen, sillä aiemmin organisatiossamme ei ole sellaista ollut. Tavoite oli valmistaa työkirja, joka vastaa yksiköidemme tarpeeseen ja on tehty aiempien tutkimusten, ajankohtaisen yhteiskunnallisen tilanteen sekä kehityspsykologian kannalta perustellen. Raportoinnin tavoite oli noudattaa hyvää tutkimuskäytäntöä.

2 TIETOPERUSTA

Itsenäistyminen sijaishuollosta on oma prosessinsa, jota ymmärtääkseen tulee pohtia sekä nuoruutta kehityspsykologisista lähtökohdista, että lastensuojelua: lastensuojelutarpeen syitä ja lastensuojelun väliintulon seurauksia yksilön ja perheen elämässä. Lähdeaineistoa kirjallisuutta ja tutkimuksia on paljon koskien elämänkaari- ja kehityspsykologiaa, lastensuojelua ja sen vaikuttavuutta, kiintymyssuhdeteoriaa, nuorisotutkimusta, kasvatustiedettä, murrosiäntutkimusta, neuropsykiatrisia häiriöitä, sosiaalipedagogiikkaa ja sosiaalipolitiikkaa.

Rajasin teoreettiseksi viitekehikseksi omalle kehittämistyölleni lastensuojelun ja nuoruuden teemat. Käyn läpi lastensuojelua käsittelevässä luvussa lyhyesti lastensuojelulain tarkoitusta sekä lain määrittelemän jälkihuollon sisältöä. Kappale omaohjaajatyöskentelystä sopii hyvin lastensuojelun yhteyteen, sillä omien laitostemme dialoginen, suhdeperusteinen ja kuntouttava kasvatustyö perustuu omaohjaajatyöskentelyyn ja korjaavien ihmissuhteiden tarjoamiseen. Nuoruutta käsittelevässä luvussa kokoan kirjallisuuslähteiden kautta yhteen nuoruuden aikaan sidonnaisuutta: kuka on nuori ja minkälaisia muuttuvia odotuksia suomalaisessa yhteiskunnassa on nuorisoa kohtaan? Nuoruuden kehitystehtävien kautta tarkastelen itsenäistymistä ja siirtymää aikuisuuteen.

2.1 Kokemustieto ja sen yhteys kehittämistyöhön

Oma sosiaalialan ammatillinen kokemukseni ja osaamiseni lasten ja nuorten kanssa tehtävästä työstä on kertynyt lastensuojelun sijaishuollosta sekä varhaiskasvatuksesta. Olen myös tehnyt sosiaalihuollon kotiin vietävää asumispalvelutyötä, jonka kautta olen tehnyt töitä itsenäisen elämän ja itsenäistymisen teemojen parissa aikuisten kanssa. Asumispalvelun asiakkailta saattoi olla neuropsykiatrisen erityisyyden, kehitysvammaisuuden, aivovamman, autismin, riippuvuussairauden tai mielenterveysongelman vuoksi haasteita pärjätä itsenäisesti ilman tukea ja ohjausta.

Kokemustietoa sosiaalialan kentältä minulle on ehtinyt kertyä kymmenen vuoden ajalta pienten lasten, nuorten sekä aikuisten parissa. Jokainen työpaikka ja asiakas-suhde on eri tavoin kerryttänyt ymmärrystäni suomalaisesta palvelujärjestelmästä, sosiaaliturvasta, perheiden hyvinvoinnista ja erilaisten ihmisten itsenäisestä elämästä sekä täysivaltaisesta jäsenyydestä yhteiskunnassa. Nyt työskentelen lastensuojelun ohjaajana Terva Care Oy:n Pienryhmäkoti Tervapääskyssä ja teen vuoroja myös Pienryhmäkoti Pihkalintuun.

2.2 Kehittämistyön kohdeorganisaatio ja kehittämiskumppanuus

Kehittämistyöni kohdeorganisaatio oli oma työpaikkani. Terva Care Oy on perheyri-tys, joka tuottaa sosiaali- ja terveyshuollon palveluita. Terva Care Oy:llä on tällä het-kellä kaksi ympärivuorokautista lastensuojelun sijaishuollon palvelua tarjoavaa pienryhmäkotia. Työyhteisöt Terva Caressa Oy:ssä ovat moniammatillisia ja koostuvat so-siaali- ja terveysalan koulutetuista ammattihenkilöistä, ja ovat sosionomeja, sairaan-hoitaja, lähihoitajia toimintaterapeutteja, ja yhteisöpedagogeja. Työ organisaatiossa perustuu dialogiseen kasvatusideologiaan ja suhdeperusteiseen työotteeseen. Terva Care Oy:n aukikirjoitetut arvot ovat: lapsen ja perheen osallisuus, vastavuoroisuus, kunnioittava kohtaaminen ja läsnäolo, tuomitsemattomuus, toivo ja hyvän huomaami-nen, ilo ja leikkisyys sekä aikuisjohtoinen arki (Terva Care Oy, 2022).

Pienryhmäkoti Tervapääsky on Tuusulan Nahkelassa sijaitseva seitsemänpaikkainen sijaishuollon yksikkö. Tervapääsky on perustettu vuonna 2019. Tervapääskyn fyysi-nen toimintaympäristö on omakotitalo keskellä peltoja ja maalaismaisemaa. Lähim-mälle bussipysäkille on hieman yli kilometri kävelymatkaa ja lähimpään kuntakeskuk-seen on 7km. Talo on alun perin rakennettu tavalliseksi omakotitaloksi ja kodinomai-suus onkin yksi arvo, jonka halutaan näkyvän sekä ulkonäössä että kokonaisvaltaisessa tunnelmassa.

Pienryhmäkoti Pihkalintu on Mäntsälän Hirvihaarassa sijaitseva seitsemänpaikkainen sijaishuollon palveluita tarjoava yksikkö. Toimintaympäristönä talo on suurehko

omakotitalo maalaiskylän muun asutuksen keskellä. Talo on aiemmin toiminut ammatillisena perhekotina. Pienryhmäkoti Pihkalintu perustettiin toukokuussa 2021.

Sijaishuollon laitoksia sääntelee lastensuojelulaki, sosiaalihuoltolaki ja laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (Lastensuojelulaki 417/2007, 10 luku 49 §- 60 §). Nuorten kanssa tehdään omaohjaajatyöskentelyn avulla dialogista ja suhdeperusteista kasvatustyötä. Molemmat pienryhmäkodit ovat perustason yksiköitä, joissa lapsille pyritään antamaan mahdollisimman tavallinen nuoruus ja turvallinen kasvuympäristö. Molemissa yksiköissä käytetään eläinavusteisuutta ja GreenCare ajattelua.

Koko Terva Care Oy:n moniammatillinen työryhmä osallistui kehittämistyöni ideointiin syksyllä 2021 työyhteisön kehittämispäivässä. Esittelin kehittämistyön idean ja järjestin aivoriihityöskentelyn, jossa ammattilaiset pohtivat itsenäistymistä lastensuojelun sijaishuollosta. Myös Terva Care Oy:n johtoryhmä auttoi alkuun ideoinnissa ja kommentoi tutkimussuunnitelmaa. Pienryhmäkotien nuoret osallistuivat kehittämäni itsenäistymismateriaalin aiheiden valintaan teemahaastattelun kautta, sekä väliarviointiin testaamalla tehtäviä kanssani sitä mukaa, kun ne valmistuivat. Työyhteisön kehittämispäivässä 2022 pääsin esittelemään tutkimuksen tulokset ja kehittämistyön tuotoksena syntyneen työkirjan. Työyhteisö ja johtoryhmä arvioivat työn tuotoksen.

2.3 Aiempia tutkimuksia

Kehittämistyöni tarkoitus oli luoda omien sijaishuoltolaitostemme omaohjaustyötä varten työkirja, joka toimii itsenäistymistyöskentelyn strukturoituna menetelmänä lastensuojelulaitoksessa ennen nuoren siirtymistä jälkihuoltoon. Olen tarkastellut samasta aiheesta aiemmin tehtyjä opinnäytetöitä osana taustatiedon hankkimista työoleni. Itsenäistymiskansio löytyy useasta lastensuojelulaitoksesta nimenomaan opinnäytetyönä tehtynä.

Oppaita, materiaalipaketteja ja mobiilisovelluksia on valmistettu myös erilaisissa hankkeissa ja jälkihuollon tarpeisiin on useita itsenäisen elämän oppaita ja sovelluksia.

Esimerkiksi työnhaun tueksi on nuorille kehitetty Duunikoutsi -mobiilisovellus (TAT Talous ja nuoret, 2022) ja taloudelliseen ajatteluun ja hankintojen järkevyyteen ovat Marttaliitto ja Takuusäätiö valmistelleet Välttämätön, tarpeellinen vai turha? -pelin, jota voi pelata myös internetselaimella (Marttaliitto ry, 2022). Rädga Barnen, ruotsalainen Pelastakaa Lapset -järjestö, on tuottanut rauhoittumiseen, rentoutumiseen ja mielenterveyden vaalimiseen Safe Place -sovelluksen, joka on suunnattu erityisesti traumatisoituneille lapsille. Sovellus on saatavilla englannin, ruotsin ja ukrainan kielellä. (Larsson, 2019.)

Lastensuojelulaitosten omat itsenäistymiskansiot saattavat olla paikkaan ja ympäristöön sidonnaisia, ne saattavat esimerkiksi kertoa lähikunnan palveluista tai ovat muuten räätälöity nimenomaan yhden yksikön tarpeeseen ja toimintaympäristöön. Toisilla laitoksilla on laitoksen yhteydessä omia itsenäistymisasuntoja ja joillakin on oma koulu pihapiirissä osana laitoksen toimintaa. Toisilla laitoksilla on jälkihuolto selkeänä jatkumona sijaishuollon prosessia, eli laitoksesta lähtevän nuoren kanssa jälkihuoltoa tekee sijoituksen ajalta tuttu omaohjaaja. On myös mahdollista, että omaohjaajasuhde katkeaa sijoituksen päättyessä ja nuori jatkaa jälkihuollon piirissä täysin uuden työntekijän kanssa.

Kämäri ja Virenius (2020) olivat opinnäytetyönään selvittäneet Espoon kaupungin jälkihuoltoa tekevilta työntekijöiltä mikä heidän kokemuksensa mukaan mahdollistaa onnistuneen tuetun asumisen piiriin siirtymisen, ja osana opinnäytetyötään toteuttaneet itsenäistymistyökirjan jälkihuollon tarpeisiin. Tärkeänä havaintona jälkihuoltotyöskentelyn onnistumisen edellytyksistä nuorten ja työntekijöiden välillä Kämäri ja Virenius kertovat olevan riittävä tutustuminen ja nuorten tukeminen henkisesti. Arjenhallinnan harjoitteluun todettiin myös tärkeäksi. (Kämäri & Virenius, 2020, s. 22-25.)

Riikka Karinnon opinnäytetyön tavoitteena oli nimensä mukaan kehittää menetelmäkansio jälkihuollolle Sahakosken perhetukikeskuksen Lasten- ja nuorten koti Vehkaan. Karinnon mukaan Vehkassa ohjaajan työ on pääasiassa sijaishuollon kasvatus- ja ohjaustyötä, mutta ohjaajalla saattaa olla vastuullaan myös jälkihuollon toteuttamista, jos omaohjattavan sijoitus päättyy ja hän siirtyy jälkihuollon asiakkaaksi. Tutkimuksensa alkukartoitusta varten Karinto haastatteli kahta ohjaajaa ja kahta nuorta teemahaastattelulla. Opinnäytetyönsä teoreettista pohjaa varten Karinto keskittyi kattavasti

selvittämään lastensuojelun teemoja, jälkihuollon prosessia ja sisältöä ja kävi perusteellisesti läpi Haminan kaupungin lastensuojelun vakiintuneita työtapoja. Karinto käsittelee lyhyesti nuoren identiteettiä. Karinnon valmistama menetelmäkansio sisältää 31 tehtävälomaketta, joita voidaan käyttää sellaisenaan tai ohjaaja voi tarvittaessa soveltaa aiheista omalle nuorelleen sopivampia työskentelyjä. Karinnon opinnäytetyö poikkeaa omastani siinä, että kehitin omaa itsenäistymistyöskentelyäni ajalle, jolloin nuori vielä on sijoitettuna pienryhmäkotiin, kun taas Karinnon materiaali on tarkoitettu käytäväksi läpi jälkihuollon aikana, sijoituksen jo päätyttyä. Haminan kaupungissa jälkihuoltotyö on Karinnon mukaan tilattavissa samoilta työntekijöiltä, jotka jo sijoituksen aikana tekevät töitä nuorten kanssa – näen tämän mahdollisuuden erittäin positiivisena, sillä tällä tavoin nuoren ei tarvitse tutustua uuteen työntekijään ja muodostaa jälleen uutta luottamussuhdetta. Työskentely jatkuu jo tutun ja turvallisen ohjaajan kanssa. Jälkihuollon toteuttamisesta vastaa sijaishuollon järjestämisestä vastuussa oleva kunta (THL a, 2022) eikä jälkihuoltoa aina kysynnän, tarjonnan, kilpailutusten tai muiden syiden vuoksi järjestetä samalla tavalla – esimerkiksi ostamalla samalta sijoituspaikalta, jossa nuori on ollut sijoitettuna. Karinnon menetelmäkansio on tehty aikana, jolloin jälkihuoltoa järjestettiin ja tarjottiin siihen asti, kun nuori täytti 21 vuotta. (Karinto, 2013, s. 8-20.)

Terhi Rautiainen teki kehittämishankkeensa Pienryhmäkoti Kastanjaan, ja hänelläkin oli tavoitteena kehittää itsenäistymiskansio, jonka tarkoitus oli lisätä itsenäistymiseen liittyvää suunnittelua etukäteen. (Rautiainen, 2018.) Elisabet Mäkinen on tehnyt opinnäytetyönä Nuoren itsenäistymiskansion lastensuojelun työvälineeksi (2015) ja Laura Niskala (2018) teki vastaavasti opinnäytetyönään Nuorisokoti Ankkuriin kaksi itsenäistymiskansiota. Niskala on toiminnallisen opinnäytetyönsä tuotoksena päivittänyt jo olemassa olleet itsenäistymiskansiot palvelemaan tilaajan tarpeita paremmin. Niskala oli valinnut tehdä nuorille ja ohjaajille erilliset kansiot, joiden avulla ohjaajien työ itsenäistyvän nuoren tukemisessa helpottuu suunnitelmallisuuden ja menetelmällisyyden ansiosta. Niskala keskittyy työnsä teoreettisessa taustoittamisessa lastensuojelun ja nuoruuden psykologisen kehityksen teemoihin. Palautteeksi tilaajalta oli tullut erityisesti kiitosta ohjaajien kansioon sisällyvistä tehtävälomakkeista. (Niskala, 2018, s. 26.)

Kämärin ja Vireniuksen, Karinnon sekä Niskalan opinnäytetyöt vaikuttivat monelta osaa sellaisilta, mitä itse aion toteuttaa. Poiketen Niskalan produktio-osasta olen itse valinnut tehdä vain yhden työkirjan, jota nuori käy läpi ohjaajan kanssa. Tavoitteeni oli tehdä niin selkeä kokonaisuus, ettei erillistä ohjaajan opasta ole tarpeen tehdä. Tein myös valinnan tutkia laadullisen tutkimuksen keinoin nimenomaan nuorten omia käsityksiä itsenäistymisestä, minkä Niskala mainitsi ehdotuksena tulevaisuutta varten (Niskala, 2018, s. 26). Kämärin ja Vireniuksen työssä kiinnitin huomiota ansiokkaaseen työhön visuaalisuuden eteen: heidän luomansa työkirja oli siisti ja selkeä, helposti hahmotettava ja kutsuva.

Teoreettisessa taustoittamisessa keskityn enemmän nuoruuden teemaan muuttuvassa ja kehittyvässä yhteiskunnassa, ja toisaalta olen valinnut käsitellä lastensuojelua ja jälkihuoltoa vain taustaa selittävänä kokonaisuutena, eli suppeammin kuin Niskala sekä Kämäri ja Virenius. Jokaisesta opinnäytetyöstä, johon tutustuin, oli löydettävissä samoja piirteitä. Laadullisen tutkimuksen keinoin, esimerkiksi teemahaastattelulla, oli selvitetty asiakkaiden tai tilaajan edustajien ajatuksia siitä, minkälaista sisältöä pitäisi tuottaa. Taustaa on kartoitettu nuoruuden, lastensuojelun ja ihmisen kehityksen kautta. Valmistuneet itsenäistymiskansiot ja tehtävät olivat keskenään hyvin erilaisia, vaikka lähtökohdat ja aiheet olivatkin samantyyppisiä.

Muiden töitä tarkastellessa hahmottui omat tavoitteeni tämän kehittämistyön tuotoksen tekemiseen. Koit nyt pärjälä -työkirjan tulee olla visuaalisesti selkeä ja kutsuva: helppolukuinen fontti, riittävän lyhyet tekstit ja kuvien asettelu tukevat nuorta keskittymään paremmin. Riittävän selkeät tehtävänannot myös pitävät työskentelyn mielekkäänä. Halusin myös rakentaa työkirjan Terva Care Oy:n aukikirjoitettuja arvoja ja dialogista ja suhdeperusteista työtettä vaalien.

3 NUORUUS

Tässä luvussa selvitän kirjallisuuteen, tutkimuksiin sekä lainsäädäntöön perustuen nuoruuteen liittyviä ilmiöitä, kuten kontekstuaalista ja muuttuvaa käsitystä nuoruudesta, murrosikää, nuoruuden kehitystehtäviä ja näiden mukanaan tuomia fyysisiä, sosiaalisia ja psyykkisiä muutoksia. Nuoruus on ajanjakso ja elämänvaihe, jota edeltää lapsuus ja seuraa aikuisuus. Näiden ikävaiheiden tarkat alkamisajankohdat eivät ole yksiselitteisesti määriteltävissä ja nuoruutta voidaan käsitellä numeroina kalenterin kautta, tai esimerkiksi iän mukaan muuttuvan juridisen aseman kautta. Nuoruus kaiken kaikkiaan on moninainen ilmiö, jossa eri alojen tutkijat ovat havainneet yksilöiden kasvussa ja kehityksessä yhteneväisen kaavan, ja toisaalta myös aikaan ja kulttuuriin sidonnaisuuden. (Aaltonen ym. 2003, s. 18; Aapola 1999, s. 25, s. 128; Aapola & Kaarninen, 2003, s. 20; Kaarninen, 2003, s.217; Kallinen & Pirskanen 2022, Johdanto; Nurmi ym., 2008, s. 124.) Nuoruus voidaan nähdä myös valmistautumisena yhteiskunnan täyteen jäsenyyteen. Vaikka lapsella on jo pienestä saakka suuri määrä muodollisia kansalaisoikeuksia, niiden määrä kasvaa mitä vanhemmaksi hän tulee. Samalla lisääntyvät kansalaisvelvollisuudet. (Nivala, 2007, s. 102-105.)

Sosiologi Sinikka Aapola on tutkinut väitöskirjassaan murrosikää sosiologisesta ja kulttuurintutkimuksellisesta näkökulmasta (Aapola, 1999, s. 14) ja Aapolan artikkeli Murrosiän lyhyt historia Suomessa, kokoaa tiiviisti yhteen murrosiän käsitteen ja käsityksen kehittymistä suomalaisessa kulttuurissa. Artikkelissa kerrotaan murrosiän olevan nimenomaan länsimainen ilmiö: monissa kulttuureissa siirtyminen aikuisuuteen ei vaadi esimerkiksi niin vahvasti irtautumista lapsuuden kodista (Aapola 2003, s. 94-97). Vaikka Nieminen ei puhu varsinaisesti murrosiästä, hänkin mainitsee nuoruuden kehitystehtävistä kotoa irtautumisen nimenomaan länsimaisena ilmiönä (Nieminen, 2007, 44-45).

Suomalaisessa nuorisotutkimuksessa on viimeisten vuosikymmenien aikana tapahtunut kehitystä, sillä väestörakenne on muuttunut ja muuttuu edelleen. Uusista teemoista merkittävin lienee suomalaisen yhteiskunnan muuttuminen monikulttuurisemmaksi. Monikulttuurisuus näkyy joka puolella Suomea maahanmuuttajien ja vähemmistöjen

osallistuessa esimerkiksi perusopetukseen ollen näin osa erilaisia ryhmiä. Nuorten keskuudessa on Puurosen mukaan nähtävissä kolmea tapaa suhtautua etniseen moninaisuuteen. Ensimmäinen enemmistö- sekä vähemmistönuorista koostuva ryhmä ottaa kulttuurisen erilaisuuden vastaan ja pitää sitä tervetulleena. Toinen ryhmä koostuu enemmistön nuorista, toisin sanoen valtaväestöstä, ja he suhtautuvat etniseen moninaisuuteen jyrkän kielteisesti. Kolmas ryhmä on etnisen moninaisuuden suhteen välinpitämätön, eikä heillä välttämättä ole sen enempää positiivisia kuin negatiivisiakaan ajatuksia tai kokemuksia monikulttuuristumisesta. (Puuronen, 2006, s. 7-9, 181-184.)

Juha Siltala rakentaa teoksessaan *Nuoriso – mainettaan parempi*, raikkaan positiivista kuvaa nuoruudesta nuorisotutkimusten ja mielipidebarometrien pohjalta yhdistäen niistä saatua tietoa tunnustettuihin ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin. (Siltala, 2013, s. 9-10.) Siltala on kerännyt aineistoa 1980-luvun lopulta ja tutkii esimerkiksi laman ja yhteiskuntataloudellisten kriisitilanteiden vaikutusta perheiden ja nuorison hyvinvointiin. Siltala pyrkii aktiivisesti tuomaan esiin nuorison positiivisen, hyvän ja potentiaalinen. Toisaalta Siltala löytää yhdistävän tekijän rahaan liittyvän politiikan ja talouskriisien sekä nuorison syyttelyn väliltä (Siltala, 2013, s.20-21).

3.1 Aikansa nuoret

Nuoruus ymmärretään siirtymävaiheeksi lapsuuden ja aikuisuuden välillä (Aapola, 2003, s 20; Nurmi ym, 2008, s. 124) ja tätä siirtymää voi pohtia numeroiden kautta. Missä iässä lapsesta tulee nuori, milloin nuoruus loppuu? Erilaisia ikärajoja on muuttettu useita kertoja: esimerkiksi 1300-luvulla nainen on voinut solmia avioliiton jo 12-vuotiaana, kun taas miehen tuli olla täyttänyt 15 vuotta. (Aapola & Kaarninen, 2003, s. 20; Kaarninen, 2003, s.217.) Jopa ajankohtaisen lainsäädännön mukaan nuoruuden ikäraja vaihtelee: lastensuojelulain mukaan lapsena pidetään alle 18-vuotiasta ja nuorena 18–24-vuotiasta (Lastensuojelulaki 417/2007, 6§), nuorisolaissa nuorella tarkoitetaan alle 29-vuotiasta henkilöä (Nuorisolaki 1285/2016, 3§) ja henkilö, jota epäillään rikoksen tekemisestä, on nuori, kun hän on 15–20-vuotias (Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 24.6.2010/633, 1§).

Nuoruus, kuten elämänkaari muiltakin osin, on aikaan ja ympäröivään yhteiskuntaan sidonnainen ilmiö (Dunderfelt, 2004, s. 11-13; Nurmi ym., 2008, s. 156). Nuoruus omana elämänvaiheenaan on suomalaisessa tutkimuksessa kuvattu historiallisesti katsoen tuoreena ilmiönä. Vielä viimeisen sadan vuoden aikana nuoruus Suomessa on pidentynyt ja elämänvaiheena alkanut erottumaan omanlaisenaan kokonaisuutena. (Aapola & Kaarninen, 2003, s. 7-12.) Sen syntymiseen on vaikuttanut suuresti koulutuksen ja koululaitoksen muutokset myöhäiseltä 1800-luvulta lähtien ja teollistuminen (Toikko, 2008, s.96). Myös kansainvälisessä nykynuorisotutkimuksessa nähdään, että nuoruus ajanjaksona on pidentynyt koulutuksen muutoksien myötä. (Nurmi ym, 2008, s. 125; Puuronen, 2006, s. 10-11, 22-23.)

Ennen koulujärjestelmän muutosta oli tavallista, että perheen jokainen jäsen auttoi kotitöissä kykynsä ja ikätasonsa mukaan. Teollistumisen myötä uudenlaiset työn muodot mahdollistivat lasten osallistumisen myös kodin ulkopuoliseen työhön. Nähtiin, että 15 vuotta täyttänyt lapsi pystyi jo työllään tuottamaan sen mitä kulutti. Koulun sittemmin viedessä suuremman osan lasten aikaa, nähtiin muutos aluksi jopa huonona – kuka auttaa kodin töissä ja tienaa perheelle rahaa, jos lapset notkuvat koulussa? Lainsäätäjä joutui pohtimaan kuinka suojella lapsia liian raskaalta työltä. Lasten työntekoa rajattiin elinkeinolailla vuonna 1868 ja 1879, ja vuonna 1890 teollisuusväestön suojelulla. (Pulma & Turpeinen, 1987, s. 54; Toikko, 2008, s. 96-97.) Odotukset nuorten toimijuudesta yhteiskunnassa ovatkin siis muuttuneet – taloudellinen itsenäistyminen on siirtynyt myöhempään ikään, sillä mitä kauemmin koulut kestävät, sen myöhemmin nuori saavuttaa taloudellisen riippumattomuuden ja oman toimeentulon. Sen myöhempään hän myös irtautuu lapsuuden kodista (Nieminen, 2007, s. 44-45) ja pääsee toteuttamaan tämän kehitystehtävänsä. 1900-luvun alkupuolella 15–19 -vuotiaiden joukosta suurin osa teki töitä, kun tänä päivänä saman ikäryhmän edustajat ovat pääsääntöisesti vielä koululaisia ja opiskelijoita oppivelvollisuuden piirissä. (Aapola & Kaarninen, 2003, s. 14-20; Rahikainen, 2003, 161-162.)

Nuorisotutkimus on löytänyt suomalaiset nuoret historian tutkimuksen aineistoista lähinnä perheen, naisten, teollistumisen, koululaitoksen ja eri instituutioiden tutkimuksen kautta. Suomalaisen nuorison historia on käytännössä osa koulutus- ja sosiaalipolitiikan historiaa. Ihmisen kehityshistoriaa ajatellen myös esimerkiksi puberteetin

alkaminen on aikaistunut ajan saatossa johtuen parantuneesta ravitsemuksesta ja elinoloista (Nurmi ym., 2008, s. 125; Kaarninen, 2003, s.217.)

Niemisen (2007) mukaan nuorisokasvatus ja nuorisotyö ovat kasvatustieteessäkin jääneet vähäisemmälle huomiolle. Käytännössä nuorisokasvatus puuttuu kasvatustieteen tunnustetusta tieteellisestä kentästä aikuiskasvatuksen ja varhaiskasvatuksen välistä. Nuorisokasvatukselle on kuitenkin löytynyt eri aikakausina monia pedagogiikkoja ja didaktiikkoja. Nuorisotyölle on kehitetty toimivia käytäntöjä, on rakennettu konkreettisia tiloja tehdä nuorisotyötä ja tarjottu oppimisympäristöjä, jotka palvelevat nuorison kasvattamista, mutta tieteellinen vakiintunut yhteen kokoava käytäntö kuitenkin puuttuu. Nieminen pohtiikin artikkelissaan, onko nuorisokasvatuksen erottamiselle omaksi nuorisokasvatustieteeksi edellytyksiä tai tarvetta, vai riittääkö sille resursseja osana elinikäisen kasvatuksen ideologiaa kasvatustieteen kentällä. (Nieminen, 2007, s. 39-59)

3.2 Nuoruuden kehitystehtävät

Kehitystehtävällä tarkoitetaan niitä muutoksia ja normatiivisia odotuksia, joita eri ikäiset ihmiset kohtaavat kasvaessaan. Robert Havighurst kuvasi jo 1940-luvulla kehitystehtäviä varsin yksityiskohtaisesti. Siinä missä lapsen tehtävä kouluiässä on oppia ja ymmärtää sosiaalisia taitoja, nuoren tehtävä on esimerkiksi omaksua sukupuoli-identiteettinsä, ihmissuhteiden luominen mahdolliseen kumppaniin, koulutuksen hankkiminen ja työelämään valmistautuminen. (Nurmi ym. 2008, s. 131-132.)

Nuoruus voidaan jakaa erilaisiin osiin. Filosofin Kari E. Turunen kutsuu ikävuosien 13-21 rajaamaa vaihetta nuorisoiäksi ja jakaa nuorisoiän kolmeen eri osaan. Turusen mukaan nuorisoikä päättää elämänkaaren ensimmäisen kolmanneksen ja seuraavaksi on vuorossa aikuisuuteen siirtyminen, vaikka jo nuorisoiässäkin on jo paljon merkkejä aikuistumisesta. (Turunen, 2005, s. 113.) Psykologian professori Lea Pulkkinen jakaa nuoruuden muutaman vuoden pituisiin ikävaiheisiin, jotka perustuvat biologisiin ja psykologisiin muutoksiin. Pulkkinen ikävaiheet ovat esinuoruus 11-13,

varhaisnuoruus 13-15, keskinuoruus 15-18 ja myöhäisnuoruus 18-20. Pulkkinen mukaan noin 21-vuotiaana ihminen saavuttaa jälkinuoruuden, joka tarkoittaa fyysisen kypsyyden saavuttamista, mutta henkinen kehitys jatkuu edelleen. (Aapola, 1999, s. 120.)

Nuoruus on ihmisen kehitysvaiheista tapahtumarikkain ja muutos on suuri sekä ihmisen sisäisessä maailmassa, että ulkoisessa olemuksessa. (Nurmi ym. 2008, s. 128.) Kehitystä tapahtuu kaikilla kolmella todellisuuden osa-alueella: fyysisessä, psyykkisessä ja sosiaalisessa todellisuudessa. Nuoruus on irtautumista vanhemmista tai huoltajista. Nuoruus on minän rakenteiden tarkastelua ja identiteetin rakentamista. Kasvua, kehittymistä, oppimista ja itsenäistymistä. Kiintymyssuhteet ja sosiaalinen piiri muokkautuvat myös vanhemmista kodin sisäisestä piiristä kodin ulkopuoliseen – ystävät ja vertaiset tulevat tärkeiksi ja ehkä rinnalle löytyy myös kumppani. Yhteiskunnan tilanne asettaa ulkopuolelta haasteita nuoren kehitystehtävien täyttämiseksi, esimerkiksi lama saattaa vaikuttaa työllisyystilanteeseen, ja vaikka nuori suorittaisi omien tavoitteidensa mukaan koulunsa loppuun voi työllistyminen silti olla hankalaa (Kylkilähti, 2014, s. 202-203).

Kehityspsykologia pyrkii selittämään ihmisen lajityypillistä ja ikävaiheeseen sidottua kehittymistä nimenomaan lapsuudessa ja nuoruudessa – kuin tarkoituksena ajatella, että nuoreksi aikuiseksi kasvanut ihminen olisi valmis, eikä sen jälkeen tyypillisiä muutoksia enää tapahtuisi. Juha Nieminen mainitsee artikkelissaan saman ajatuksen: länsimaissa käsitys kasvatuksesta, kehityksestä ja oppimisesta liitetään usein vain lapsuuteen ja nuoruuteen, vaikka elinikäinen kasvatus on vanha teoria (Nieminen, 2007, s. 40). Filosofin Kari E. Turunen listaa ikävaiheiden kriisit -teoksessaan erilaisia syitä ajattelumallille, jossa torjutaan aikuisuudessa jatkuva ihmisen mielen ja sielun kehittyminen. Yhdeksi syyksi Turunen mainitsee esimerkiksi inhimillisen kaikkivoipaisuuden kokemuksen, jonka vuoksi emme halua myöntää, että aikuinen ei olekaan itse täysin hallinnassa, vaan matkaa ohjaa koko ihmislajille tyypillinen kehityskulku. Toisaalta oletettua inhimillistä kehityskulkua on vaikea tunnistaa ja eritellä, vaikka erilaisia psykologisia ja filosofisia teorioita onkin kehitelty. (Turunen, 2005, 14-16.)

Nuoruuden suurimpien muutoksien aikaa voidaan kutsua murrosiäksi. Sanaa murrosikäinen käytetään joskus sanan nuori synonyyminä, mutta näiden sanojen diskurssi

poikkeaa toisistaan. Murrosikä on käsitteenä mielenkiintoinen ja suhteellisen uuden lienee luonut kasvatustieteilijä Rosenqvist vuonna 1915. (Aapola, 1999, s. 26-27; Aapola, 2003, s.87-88.) Sana murros kuvaa hyvin muutosta, myllerrystä ja uudistumista. Murrosiän alkaminen on yksilöllistä, mutta perinteisen käsityksen mukaan murrosikä alkaa 13-14 vuotiaana. Lääketieteessä ja suomalaisessa nuorisopsykiatriassa murrosikä rinnastetaan puberteetin ja nuoren tietyn fyysisen kehitysvaiheen ajankohdaksi. (Aapola, 1999, s. 27; Aapola, 2003, s. 93-94; Turunen, 2005, s. 114.)

Nuoruuden kuohuntaan kuuluu tunteiden avartuminen ja tunteiden sisäistyminen. Tunteista tulee yhtäkkiä omempia, persoonallisempia ja ne vaikuttavat enemmän juuri nuoreen itseensä. Tunteiden erityiseen kuohuun saattaa joskus olla syynä myös tunne-elämän vaikeudet. Murrosikää kutsutaan myös sosiaaliseksi syntymäksi. Siihen vaikuttavat aiemmat kokemuksen ja perheen tilanne. Ympäristön ongelmia on vaikeampi rajata enää oman kokemusmaailman ulkopuolelle ja oman perheen vuorovaikutusongelmat tulevat eri tavalla nuoren omiksi ongelmiksi. (Turunen, 2005, s. 125.) Tunne-elämän avartuessa, sosiaalisen ympäristön merkityksen kasvaessa ja fyysisen kehon kehittyessä, kehittyä myös heräävä seksuaalisuus. (Turunen, 2005, s. 127.) Fysiologisesti nuori valmistautuu tai saavuttaa murrosiässä sukukypsyyden, (Aapola, 1999, s. 28, s. 120-121; Nurmi ym., 2008, s.126). Sukukypsänä ihminen on fysiologisesti valmis lisääntymään. Elintoimintojen ja ulkomuodon muutokset vaikuttavat hyvin yksilöllisesti eri henkilöihin. Toisilla nuorilla voi olla vaikeuksia käsittää tai hyväksyä kaikkia muutoksia itsessään, ja he vetäytyvät tai jättäytyvät sosiaalisesta kanssakäymisestä. Toiselle nuoruuden tuomat uudet taidot ja tunteet taas aiheuttavat sosiaalisen villiintymisen ja ympäröivä suurentunut maailma tempaisee mukaansa. (Turunen, 2005, s. 130.)

Murrosikä voi olla yksilölle todellinen kriisi ja toisaalta voi olla, että nuori ei koe myllerrystä ollenkaan kriisinä. Tutkijat ovatkin murrosiän murroksesta eri mieltä – esimerkiksi murrosikää ja nuoruutta ainutlaatuisessa pitkittäistutkimuksessa tutkinut Jyväskylän yliopiston ja Suomen Akatemian psykologian professori Lea Pulkkinen on todennut, että murrosiän myrskyisyyttä liioitellaan. (Aapola, 1999, s. 118-121.) Erityisesti omien vanhempien silmissä murrosikä saattaa olla vaikea ja uhkaavan tuntuinen vaihe (Turunen, 2005, s. 113-116). Kaiken kaikkiaan murrosikä on kuitenkin

ennakoitavissa oleva kehitysvaihe ja yksilöllisistä eroista huolimatta selkeää kaavaa noudattava ilmiö.

Turusen mukaan nuoren lisääntyvä ymmärrys sosiaalisen todellisuuden vaatimuksista kertoo häpeän tunteen heräämisestä, vaikei häpeän vaikutusta tietoisesti koettaisiin. (Turunen, 2005, s. 116). Häpeä on sosiaalipsykologian sanoin määriteltynä moraalinen emootio, joka on yhteydessä oman käyttäytymisen arviointiin suhteessa muihin. Häpeä, nolostuminen ja syyllisyyden tunteet kertovat minätietoisuudesta, sillä näitä kokeakseen, nuoren on arvioitava käyttäytymistään muiden näkökulmasta. (Helkama ym., 2015, s. 112-113.) Nuoruuden yksi luonnollinen kehitysilmio on itsenäistyminen ja siihen liittyen häpeän ja vihan tunteet voimistuvat. Aikuisten valta on ohjannut lapsen elämää, ja jotta nuori pystyy itsenäistymään, hänen tulee irtaantua häntä vallassa pitävistä ihmisistä. Viha on voima, joka ilmenee usein tilanteissa, joissa valtaa jaetaan uudelleen, valtaa puolustetaan tai rajoja piirretään. (Turunen, 2005, s. 120-121.)

Sijoitetuilla nuorilla on tilastollisesti kotona asuvia nuoria enemmän neuropsykiatrisia ongelmia, eli nepsy-erityisyyttä. Jopa joka neljäs neuropsykiatrisesti oireileva lapsista päätyy lastensuojelun sijoittamana sijaishuoltoon (Eskonen, 2021). Tämänkaltaisen tilaston valossa tuleekin pohtia miten neuropsykiatrinen erityisyys voi vaikuttaa itsenäistymiseen? On tiedostettava mahdollisuus, että toiset nuoret eivät välttämättä aikuistuttuaan tule pärjäämään omillaan, vaan tulevat tarvitsemaan tukea esimerkiksi sosiaalihuollon m asumispalvelujen muodossa vielä täysi-ikäisenäkin.

Nuoruus ja murrosikä nyky-Suomessa vaikuttaa korostavan koulutuksen ja työelämään pääsemisen mahdollistamista. Yhteiskunta tukee nuoria enenevässä määrin: esimerkiksi oppivelvollisuusikää on vuonna 2021 pidennetty kestävään 18-vuotiaaksi saakka (Opetus- ja kulttuuriministeriö, n.d.) ja lastensuojelulain muutos mahdollistaa, että jälkihuoltoa voi saada jopa 24-vuotiaaksi saakka (THL, n.d.). Sosialisaation perinteiset siirtymät ja kehitystehtävät ovat tänäkin päivänä nuorten identiteetin rakentamisen pohjana (Nurmi ym, 2008, 157-158): opiskelusta työelämään, lapsuuden kodista omaan kotiin, kumppanin löytämisestä perheen perustamiseen.

4 LASTENSUOJELU

Ensisijainen vastuu lapsen huolenpidosta, hoidosta ja kasvatuksesta on lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Tilanteessa, jossa kasvuympäristön tilanne ei enää takaa lapselle terveellistä ja turvallista kasvua ja kehitystä, tulee lastensuojelu avuksi. Lastensuojelulain ensimmäisessä luvussa määritellään lastensuojelun olevan lapsi- tai perhekohtaista suojelua, jota toteutetaan aina asiakassuunnitelman mukaisesti ja järjestämällä perheelle ensisijaisesti avohuollon tukitoimia. Lastensuojelun tarkoittamat toimet ovat myös tarvittaessa kiireellinen sijoitus tai huostaanotto ja näiden kautta sijaishuolto ja jälkihuolto. Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lain tarkoitus on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu- ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. (Lastensuojelulaki 417/2007, 1§, 3§, 49§.)

4.1 Avohuollon tukitoimet, huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto

Lastensuojelulaki määrittää avohuollon tukitoimet aina ensisijaiseksi tukimuodoksi tilanteessa, jossa perhe tarvitsee apua ja tukea pärjäämiseen ja lastensuojelun tarve on todettu (Lastensuojelulaki 417/2007, 2§, 3§, 36§, 40§). Avohuollon tukitoimilla pyritään tukemaan lapsen kehitystä ja vanhempien tai huoltajien kykyä ja mahdollisuuksia hoitaa ja huolehtia lapsesta. Tuki voi olla taloudellista tukea esimerkiksi tilanteessa, jossa vanhemman toimeentulon riittämättömyys tai asumiseen liittyvät puutteet ovat uhka lapsen kehitykselle. Avohuollon kautta perhe voi saada myös terapiapalveluja, jotka tukevat lapsen kuntoutumista, tehostettua perhetyötä, taloudellista tai muuta tukea koulunkäyntiin, harrastuksiin ja ammatin tai asunnon hankintaan. (Lastensuojelulaki 417/2007, 35-36§.)

Avohuollon tukitoimena voidaan tarjota myös sijoitusta kodin ulkopuolelle kuntouttavaan perhehoitoon tai laitoshuoltoon asiakassuunnitelman tarkoittamalla tavalla. Avohuollon sijoituksen kriteerinä on, että sijoitus on välttämätön lapsen tuen tarpeen arvioimista varten tai hänen kuntouttamisekseen, tai että sijoituksella varmistetaan lapsen

hoito ja huolenpito väliaikaisesti huoltajan sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi. Avohuollon sijoitukseen vaaditaan aina sekä huoltajien, että yli 12-vuotiaan lapsen suostumus. (Lastensuojelulaki 417/2007, 37§.) Mikäli avohuollon tukitoimet eivät ole riittäviä turvaamaan lapsen kasvua ja kehitystä kotona, täyttyvät huostaanoton perusteet.

Huostaanotolla tarkoitetaan päätöstä ottaa lapsi sosiaalihuollosta vastaavan toimieliimen huostaan ja järjestää hänelle sijaishuoltoa kodin ulkopuolella. Huostaanoton edellytykset täyttyvät, jos huolenpidossa kotona on vakavia puutteita, kasvuolosuhteet vaarantavat lapsen kasvua ja kehitystä, lapsi itse toimii vaarantaen omaa kasvuaan ja kehitystään esimerkiksi tekemällä rikoksia tai käyttämällä päihteitä ja edellä mainittujen lisäksi avohuollon tukitoimet ovat osoittautuneet riittämättömiksi tai ne eivät muustasyistä ole sopivia. (Lastensuojelulaki 417/2007, 40-41§, 49§.)

Mikäli lapsi on välittömässä vaarassa, hänelle voidaan järjestää hänen tarvitsemansa hoito ja huolenpito kiireellisenä sijoituksena viranhaltijan päätöksellä. Kiireellinen sijoitus voi kestää korkeintaan 30 vuorokautta. Kiireellinen sijoitus voi jatkua pidempään, jos 30 vuorokauden aikana viranhaltija on laittanut huostaanottoasian vireille hallinto-oikeudelle tai huostaanottoasia on jo ollut vireillä ennen kiireellisen sijoituksen alkamista. Jos 30 vuorokautta ei riitä huostaanoton tarpeen selvittämiseksi tai muiden riittävien tukitoimien kartoittamiseen, voidaan sijoitusta jatkaa toiset 30 vuorokautta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 38§, 49§.)

Haluun viel sanoo, et vaik mä vastasin, että en pidä tätä (näyttää haastattelijalle lappua ”jälkihuolto”) tärkeänä, ni tajuun kyl, että jollekin toiselle se on ihan elintärkeä. Mulle on kerrottu siitä paljon, enkä mä tarvii sitä. Mä meinaan kieltäytyä siitä. (Nuori A, 2022.)

Jälkihuollolla tarkoitetaan kokonaisvaltaista tukea, jota kunta on velvollinen tarjoamaan lapselle tai nuorelle sijaishuollon päättyessä. Sijaishuolto päättyy, kun lapsi täyttää 18 tai kun hän kotiutuu sitä ennen. Jälkihuoltoon on oikeus myös niillä lastensuojelun asiakkailta, jotka ovat olleet avohuollon tukitoimena sijoitettuna kodin ulkopuolelle yli kuusi kuukautta. Jälkihuolto suunnitellaan aina nuoren yksilöllisten tarpeiden mukaan ja toteutetaan yhteistyössä viranomaisten kanssa. Jälkihuollon palveluja ovat

esimerkiksi taloudellinen tukeminen, asunnon hankkiminen, harrastamisen mahdollistaminen, apua tulevaisuuden suunnitteluun, psykososiaalista tukea ja tukea työllistymiseen. Oikeus saada jälkihuollon palveluita jatkuu nykyään jopa 25-vuotiaaksi asti. (Lastensuojelulaki 417/2007, 75-76§.)

Nuori B: ”Ai jälkihuolto? En halua sitä. En halua ketään enää kyläämään mua, ku oon vihdoin vapaa.”

Haastattelija: ”No mutta ei jälkihuolto pelkästään sitä ole, että joku kävisi sua kyläämässä. Se voi olla vaikka taloudellista tukemista ja se voi mahdollistaa sulle monia asioita. Haluutko, että katotaan vielä yhdessä mitä kaikkea jälkihuolto esimerkiksi voi tarjota?...”

Nuori B: ”... Ai saako sielt rahaa? Ehkä mä sittenkin haluan sen.” (Nuori B, 2022.)

4.2 Omaohjaajatyöskentely ja kiintymyssuhde

John Bowlbyn kiintymyssuhdeteoria on klassikko kehityspsykologian saralla ja se toimii kannattelevana taustateorianana, kun pohditaan lasten ja vanhempien välisiä suhteita - tai niiden rikkouduttua lapsen ja muun hoivaajan välistä suhdetta. Kiintymyssuhdeteoria selittää ja tutkii perhesuhteita ja sisältää paljon tematiikkaa rakkaudesta. Sana ”rakkaus” oli teorian kehittäjän John Bowlbyn mielestä kuitenkin liian abstrakti, monimerkityksinen, kulttuuriin sidonnainen ja luonteeltaan mittaamaton sana, joten hän päätti jättää sen pois lopullisesta teoriastaan. (White, 2016.) Monitieteellinen kehitystutkimus on valaissut tätä teoriaa useiden eri näkökulmien kautta – esimerkiksi aivojen kehittymisen kannalta tai yhteiskunnallisten ja sosiaalikultuuristen normien muuttuessa uusien sosiaalipoliittisten ratkaisujen kautta. (Kalland, 2011, s. 288.)

Varhaisten kiintymyssuhteiden merkitys hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta tunnustetaan ja tunnustetaan laajalti sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan kentällä. Kiintymyssuhdeteoria on ensisijaisesti perheiden sisäisiä suhteita selittävä teoria ja sen mukaan vanhempien ja lapsen välinen kiintymyssuhde kehittyy jo ensimmäisen ikävuoden aikana. Silloin vauvan kehitys on vastavuoroista ja muovautuvaista. Isän ja äidin

kiintymyssuhde lapseen alkaa jo ennen lapsen syntymää ja tämä raskauden aikainen kiintymyssuhde ennakoi tulevaa varhaislapsuuden kiintymyssuhdetta. (Punamäki 2011, s. 95-99, s. 100-103.)

Kiintymyssuhdeteoriassa korostetaan varhaislapsuuden tunnesiteiden merkitystä myös kauaskantoisesti terveen kehityksen perustana. Huostaanotto tai muu sijoitus kodin ulkopuolelle rikkoo lähtökohtaisesti tätä periaatetta vastaan (Kalland, 2011b, s. 207). Jos lapsi sijoitetaan lastensuojelun toimesta, häneltä saattaa puuttua jo ennalta kokemus turvallisesta kiintymyssuhteesta (Kalland, 2011 b, s. 207-211), sillä sijoitusta edeltää usein vaikea tilanne perheessä ja häiriö kiintymyssuhteessa. Sijoitus itsessään on jo kriisi. Se on vaikea ja epätyypillinen kokemus lapsen elämässä. Myös turvallisissa oloissa kasvanut lapsi voi reagoida voimakkaasti tällaiseen lapsen ja hänen vanhempansa itsemääräämisoikeuteen, ja perheen autonomiaan puuttuvaan väliintuloon (Kalland, 2011 b, s. 208).

Lastensuojelun sijaishuollossa kiintymyssuhdeteorian tarkoittamaan turvalliseen suhteeseen pyritään pääsemään omaohjaajatyöskentelyn kautta. Nuori saa pienryhmäkoitimen tullessaan kaksi omaohjaajaa, jotka pääasiassa vastaavat hänen asioistaan – toki kaikki ohjaajat ovat häntä varten. Lapselle tarjotaan mahdollisimman katkeamaton suhde turvallisiin aikuisiin, joiden kanssa käydä läpi kasvun kysymyksiä ja aivan arkisiakin asioita. Omaohjaaja lastensuojelulaitoksessa pitää ensisijaisesti huolta omaohjattavansa koulunkäyntiin, terveyteen ja arkeen liittyvistä asioista. Omaohjaaja delegoi muille työntekijöille vastuita tarpeen mukaan, mutta pitää kokonaistilanteen hallinnassaan. Oma kokemukseni lastensuojelun ohjaajana on, että en välttämättä kohtaa omaohjattavaani jokaisessa työvuorossa. Parhaimmillaan omaohjaajasuhde on kuitenkin nuorelle terve ja korjaava ihmissuhde, jos nuori uskaltaa luoda turvallisen kiintymyssuhteen uuteen aikuiseen.

Oman kokemukseni mukaan ongelmallista suhteen muodostumiselle on sosiaalialan työntekijöiden liikkuvuus – ohjaajat saattavat vaihtua nopeasti ja vaikka eivät kokonaan vaihtuisikaan, pidemmät lomat sekä opinto- ja perhevapaat saattavat tuoda nuorelle tunteen hylätyksi tulemisesta. Myös työvuorojen vaihtelevuus näkyy omaohjaajasuhteen rakentamisessa haasteena: toisinaan on vuoroja, joissa et kohtaa ollenkaan omaa nuortasi.

4.3 Sijaishuollosta itsenäistymisen erityispiirteet

Sijaishuollosta itsenäistyvä nuori saattaa joutua kohtaamaan aikuisuuden kynnyksen lähestyessä useita haasteita yksin. Huostaanotetut lapset ovat sijoituksensa aikana vähemmän kosketuksissa biologiseen perheeseensä, kuin kotonaan asuvat. Oman identiteetin rakentaminen ei välttämättä ole kovin helppoa, ja olo saattaa olla juureton. Lastensuojelulaitoksessa asuvan nuoren itsenäistymisprosessin läpikäymistä varten tulee ymmärtää ihmisen kehityspsykologiaa ja nuoren kehitystehtäviä, ja toisaalta tulee myös muistaa, että sijoitetulla nuorella on lähtökohtaisesti hyvin poikkeava tilanne ikätovereihinsa verrattuna.

Mä tiedän et mä en jää yksin. Esim. vaik mun äiti ei koko ajan oo tavoitettaviss fyysisesti, mut aina sil voi soittaa. Äiti on aina ollut ja tulee aina olee mun elämässä. Äiti on turva ja tuki. (Nuori C, 2022.)

Tutkitusti nuoren ajattelu ja tapa toimia riippuvat paljon siitä, millaiset vanhemmat hänellä on ja millaisia kasvatustapoja juuri heillä on (Nurmi ym. 2008, s. 130). Laitoksessa kasvava nuori ei ole omien vanhempiensa kanssa välttämättä edes viikoittain yhteydessä: häntä on kasvattanut lastensuojelulaitoksen ammatillinen henkilökunta. Toisaalta tilanteen salliessa yhteistyö vanhempien kanssa voi olla sijoituksen aikana hyvinkin tiivistä. Tämän lisäksi täytyy tiedostaa mahdollisuus lastensuojelun väliintulon aiheuttamasta traumasta tai rikkoutuneiden kiintymyssuhteiden aiheuttamasta traumasta nuoren kehitykseen. Kun oma koti ei olekaan paikka, jossa kasvaa ja kehittyä, ja josta irtaantua, miten ammatillinen työyhteisö lastensuojelussa voi turvata nuoren kasvamisen taloudellisesti ja sosiaalisesti itsenäiseksi?

Sijoituksen päättyminen on aina suuri muutos nuoren elämässä. Sijoitus voi päättyä, kun sijoitukseen johtanut tilanne kotona on muuttunut ja kotiin palaaminen mahdollistuu, eli nuoren muuttaminen takaisin omien vanhempiensa luokse sijoituksen päättyessä on mahdollista. Sijoitus voi päättyä myös luonnollisesti ikävaiheen mukaisesti

nuoren täyttäessä 18 vuotta. Nuori, joka aikuistuu ja itsenäistyessään erkaantuu vanhemmistaan, on tavallaan samanlaisen muutoksen edessä, mutta eroakin on. Sijaishuollosta itsenäistynyt nuori saattaa jopa menettää perheeksi kokemansa yhteisön (liite 1, kuva 1) – tutut kasvattajat vaihtuvat kenties uusiin jälkihuollon työntekijöihin. Toisaalta laitoksesta kotiutuminen saattaa olla nuoren kauan odottama vapautuminen.

Hiukan pelottaa se, että yhtäkkiä oonki sit oikeesti yksin. Et vaik täällä mä oon omassa huoneessa, ni tiedän et joku on aina oven takana. Yhtäkkiä onki sit ihan hiljasta. Mut vihdoin mun jokaikistä liikettä ei vahdita, ja saan elää ja tehdä mun omaan tahtiin! (Nuori B, 2022.)

Ideaalia olisi, että nuorella säilyisi tutut ja turvalliset aikuiset läsnä myös jälkihuollon aikana, mutta on täysin kunnasta riippuvaista, miten jälkihuolto järjestetään. Toisilla kunnilla on omat jälkihuollon työntekijänsä ja toiset kunnat ostavat jälkihuollon ostopalveluina sijaishuoltoa tarjoavilta yrityksiltä.

5 NUOREN ITSENÄISTYMISTÄ TUKEVAN TYÖKIRJAN KEHITTÄMINEN

Kehittämistyöni tarkoituksena oli luoda tilaajaorganisaation pienryhmäkoteihin itsenäistymistyöskentelyyn suunnitelmallinen ja tavoitteellinen menetelmä itsenäistymistyöskentelyyn. Kehittämistarve tuli työyhteisössä esille käytännön tarpeena syksyllä 2021: toisessa tilaajaorganisaation pienryhmäkodissa oli sijoitettuna nuoria, jotka vuoden 2022 aikana täyttävät 17 tai 18 vuotta ja sijoituksen päätyminen sekä jälkihuollon piiriin siirtyminen olivat siis väistämättä lähellä. Työryhmämme kuukausittaisessa tiimipäivässä syntyi keskustelua aiheesta ja koska työyhteisöllämme ei ollut valmista itsenäistymiskansiota, joka erityisesti tukisi nuoria itsenäistymisen lähestyessä, sellainen tulisi luoda. Kehittämistyöni aihe oli helppo valita ja työ tulisi myös todelliseen tarpeeseen. Terva Care Oy:n johtoryhmä hyväksyi aiheen syksyllä 2021.

Perinteisessä tutkimuksessa ja perinteisen tutkimuksen asetelmassa on keskiössä tiedontuotanto. Kehittämistoiminnassa tiedontuotanto on luonteeltaan käytännöllisempää ja tukee ja vie eteenpäin kehittämisprosessia. (Toikko & Rantanen, 2009, s. 115.) Tämä kehittämistyö on työn tutkimusavusteista kehittämistä, jossa kehittäminen, eli itsenäistymistyöskentelymenetelmän luominen, on selkeästi ensisijainen asia ja tutkimus toimii tukena ja vahvistaa taustateorioita. Tutkimusavusteiselle kehittämiselle on luonteenomaista hyödyntää aiempaa tutkimustietoa - ja jopa kokemustietoa - kun asetetaan tutkimuskysymystä ja siihen liittyviä hypoteeseja. (Toikko & Rantanen, 2009, s. 33.) Sosiologian professori Vesa Puuronen määrittelee nuorisotutkimusta koskevassa teoksessaan, että nuorten tutkimiseen parhaiksi metodeiksi soveltuvat sellaiset menetelmät, jotka antavat tilaa nuoren ja haastattelijan väliselle suoralle viestinnälle (Puuronen, 2006, s. 18).

Työni tutkimuksellista taustoittamista varten käytin laadullisen tutkimuksen keinoja. Syksyllä 2021 pidin työyhteisön kehittämispäivässä brainstorming -ryhmätyöskentelyn, jonka tarkoitus oli kerätä ammattilaisten näkökulmia itsenäistymisestä ja erityisesti itsenäistymisestä sijaishuollon asiakkaana. Ammattilaisilta kerätyn aineiston perusteella laadin teemahaastattelun rungon nuorille. Nuorten haastattelut toteutin keuhalla 2022. Nuorten teemahaastattelulla keräsin nuorten ajatuksia itsenäistymisestä sekä erilaisista itsenäistymiseen liittyvistä taidoista: mitä nuoret haluaisivat oppia ja mikä tuntuu tärkeältä, ja toisaalta mitä he jo osaavat ja onko jotain mitä nuoret eivät koe tärkeäksi. Näiden molempien aineistojen, tutkimustiedon, sekä kokemustiedon perusteella valitsin aiheet kehittämäni itsenäistymiskansioon.

Suunnittelutyön edetessä pääsin myös testaamaan yhden nuoren kanssa valmistuvaa Koit ny pärjäl -työkirjaa. Tässä vaiheessa esimerkiksi minkäänlaista kuvitusta ei ollut vielä valmiina, eikä kokonaisuus, koheesio tai taitto vielä kohdillaan, mutta sekä työ-kaverien kannustava palaute, että myös nuoren itsensä antama palaute tehtävistä oli rohkaisevaa ja rakentavaa. Suunnittelin ja aikataulutin tätä kokeilua varten seitsemän itsenäistymistyöskentelyhetkeä jo suunnittelemini Koit ny pärjäl – työskentelyyn valikoituvien teemojen pohjalta. Poiketen ajatuksesta, että itsenäistymistyöskentelyä tekisi nuori aina omaohjaajansa kanssa, tämä seitsemän päivän kokonaisuus toteutettiin käytännön syistä työvuoroissa olevien ohjaajien voimin. Jokaiselle päivälle oli suunniteltu etukäteen aihe ja ohjaajalla oli mukanaan tehtävämateriaalia. CV:n tekeminen

yhdessä ohjaajan kanssa oli ollut nuoren mielestä hyvä tehtävä, mutta esimerkiksi omien ruokailujen etukäteen suunnittelu ei ollut ollut motivoivaa.

5.1 Aineistonkeruumenetelmät

Halusin, että tutkimukseni tuo esiin sekä nuorten että ammattilaisten ajatuksen siitä mikä on tärkeää, joten keräsin erilaisilla laadullisen tutkimuksen menetelmin aineistoa molempien Terva Care Oy:n pienryhmäkotien vakituiselta henkilökunnalta työyhteisön kehittämispäivässä syksyllä 2021, sekä laitoksissamme asuvilta jo 15 vuotta täytäneiltä nuorilta kesällä 2022. Työyhteisö auttoi ideoinnissa jo varhaisessa vaiheessa – itseasiassa koko aihe nousi työyhteisön yhteisestä tarpeesta varmistua yhtenäisestä linjasta ja laadukkaasta ohjaustyöstä itsenäisyyttä kohti kasvavien nuortemme kanssa. Työn väliarviointia tehtiin syksyllä 2022 nuorten kanssa ja loppuarvioinnin kommentteja sain työyhteisön kehittämispäivässä marraskuussa 2022.

Laadullisessa tutkimuksessa tietoa voidaan kerätä monin eri tavoin suoraan ihmiseltä. Kehittämistyöni ideointia varten käytin ammattilaisista koostuvien ryhmien kanssa aivoriihityöskentelyä ja miellekarttatyöskentelyä. Nuorten mielipiteen selvittämistä varten valitsin aineistonkeruumenetelmäksi haastattelun, sillä haastattelututkimuksen joustavuus sallii haastattelijan tarkentaa kysymyksiä ja varmistaa, että sekä haastateltava, että haastattelijat ovat ymmärtäneet toisensa oikein (Tuomi & Sarajärvi, 2018, luku 3, kohta Kysely ja haastattelu).

Teemahaastattelulla tarkoitetaan laadullisessa tutkimuksessa käytettyä keskustelunomaista haastattelumenetelmää, jossa haastateltavan ja haastattelijan välille pyritään synnyttämään vapaata keskustelua. Siinä luodaan tilanne, jossa käydään keskustellen läpi ennakkoon suunniteltuja kysymyksiä ja teemoja, mutta kysymysten esittämisjärjestyksellä ei ole väliä. Teemahaastatteluni voidaan kutsua myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi, sillä vaikka valmiita vastausvaihtoehtoja ei varsinaisesti ollut, käytin samanlaista kysymyspohjaa kaikkien haastateltavien kanssa. Puolistrukturoitu haastattelu sijoittuu formaaliudessaan avoimen haastattelun ja lomakehaastattelun

välille. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 48; Tuomi & Sarajärvi, 2018, luku 3, kohta Lomakehaastattelu, teemahaastattelu ja syvähaastattelu.) Kallinen ja Pirskanen näkevät lasten ja nuorten haastattelemisen olevan ensisijaisesti dialoginen tapahtuma, jossa tieto syntyy tutkijan ja haastateltavan välisessä vuorovaikutuksessa (Kallinen & Pirskanen, 2022, luvussa 1).

5.2 Aivoriihi- ja miellekarttatyöskentely ja tulosten analysointi

Ideointimalliksi ammattilaisten kesken valitsin luovaa ajattelua ammentavan ryhmätyöskentelymallin, brainstorming- eli aivoriihityöskentelyn (Innokylä nd). Esittelin ensin työyhteisölle ideani kehittämishankkeestani ja jaoin ihmiset neljään ryhmään. Esittelin aivoriihityöskentelymallin perusajatuksen: tarkoitus on saada mahdollisimman monta ajatusta ilman rajaamista paperille. Annoin mahdollisuuden ryhmälle kerätä ajatuksia juuri omalle oppimiselle luonnollisella tavalla. Ehdotin esimerkiksi miellekartan luomista, ja kerroin miellekarttatyöskentelyn perusteista. Kerroin, että myös että yksinkertainen luettelo tai mikä tahansa omalta tuntuva tapa työstää ajatusta, on aivan yhtä hyvä, tärkeintä on saada ryhmässä syntyvät ajatukset paperille.

Ohjasin brainstorming työskentelyn aloituksen kirjoittamalla paperiin otsikot ”Itsenäistyminen” tai ”Itsenäistyminen sijaishuollosta”. Ryhmät tekivät kymmenen minuuttia töitä keskustellen aktiivisesti. Seurasin työskentelyn ohjaajana tilannetta ja viimeisen minuutin kohdalla arvioin, että ryhmillä oli vielä hyvä flow-tila päällä ja lisää aikaa tarvittiin. Muutamana lisäminuutin jälkeen ohjeistin jokaista ryhmää kääntämään oman paperinsa ja valitsemaan äskeisestä listauksestaan kolme tärkeintä asiaa, joka nuoren tulisi osata, jos hän huomenna muuttaisi omaan kotiin.

Aivoriihityöskentelyn tuotoksena syntyi neljä miellekartta-vastausta (liite 1, kuvat 1-4), joihin ryhmät olivat keränneet omia ajatuksiaan itsenäistymisestä ja siitä mitä erityispiirteitä sijaishuollon asiakkaan itsenäistymisessä voi olla. Aineiston sisällön analyysi on tässä työssä aineistolähtöistä ja toteutettu redusoimalla, klusteroimalla ja abstrahoimalla. Analyysin tarkoitus on luoda hajanaisesta aineistosta yhtenäinen, mielekäs

kokonaisuus. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, luku 4.4.2 – 4.4.3). Lopputulos, eli tuottamani työkirja onkin tavallaan kooste sekä ammattilaisten että nuorten tuottamien aineistojen pelkistetyistä, ryhmitellyistä ja uudelleen sanoitetuista aiheista.

Aineiston anti oli oletukseni mukainen: sain vahvistusta omille ennakkooajatuksilleni siitä, mikä on itsenäistymisen kannalta tärkeää muilta sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilta. Kuvissa 1-4 (liite 1) ovat ryhmien työstämät miellekartat puhtaaksi kirjoitettuna. Olen poistanut kaikki henkilöivät tiedot, mutta muuten pyrin noudattamaan ryhmien alkuperäistä toteutusta. Tutkimukseni kannalta ei ole oleellista, kuinka monta kertaa mikäkin vastaus mainittiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.4.1 - 4.4.3), mutta mielenkiinnon vuoksi käsitteelin vastuksia myös esiintymistiheyden mukaan.

Aiheita, jotka oli mainittu jokaisessa miellekartassa, olivat itsestä huolehtiminen ja siihen liittyvät asiat: terveydenhuolto, mielenterveys, hammaslääkärissä asiointi, apteekissa asiointi henkilökohtainen hygienia ja lääkkeiden ottaminen. Toinen jokaisessa vastauksessa huomioitu asia oli kodista huolehtiminen esimerkiksi sanoilla koti, kodinhoito, omista asioista huolehtiminen, siisteys, pyykkihuolto. Myös palvelujen tai palvelujärjestelmän tunteminen oli huomioitu ryhmien töissä: veroasiat, TE-palvelut, sosiaalihuolto, jälkihuolto, KeuSote ja virastoasiat. Myös tukiverkoston merkitys oli mainittu jokaisen ryhmän pohdinnassa, vaikkakin hieman eri sanoin. Ainoastaan ryhmä 4 ei maininnut taloutta tai raha-asioita miellekartassaan, mutta oli kuitenkin nostanut talouden hoidon yhdeksi tärkeimmistä taidoista tehtävässä, jossa piti valita kolme tärkeintä taitoa. (Liite 1, kuvat 1-4.) Ryhmän 1 miellekartassa oli ainoana mainittuna ADL-taidot, jolla tarkoitetaan päivittäin toistuvien toimintojen ja arkisuoriutumisen arviointia - Activities of Daily Living (Rosenwall, 2016).

Ryhmän 1 miellekartassa pohditaan, tapahtuuko itsenäistyminen liian varhain ja alkuun oli hieman suuremmalla, muusta erottuvalla tekstillä kirjoitettu ”suuri muutos” (liite 1, kuva 1). Erityiseksi sijaishuollosta itsenäistymisen kannalta mainitaan lainaperheen menetys. Ryhmä 2 on polveilevassa miellekartassaan maininnut itsenäistymisen harjoittelun pitkäkestoisesti tärkeäksi. Omien juttujen löytäminen harrastuksien ja uran kautta, itsetunnon merkitys ja omien voimavarojen tunnistaminen (liite 1, kuva 1).

Riskitekijöiksi ja haastaviksi asioiksi itsenäistymisen kannalta tulkitsin ryhmien mainitsemat päähteet (liite 1, kuva 1), rahan riittämisen, kodin järjestyshäiriöt, pummilla matkustamisen ja netin vaarat (liite 1, kuva 3). Tunteista mainittiin pelko, jännitys (liite 1, kuva 1), irtautuminen ja kipuilu (liite 1, kuva 2).

Ryhmät valitsivat pohdinnoistaan kolme mielestään tärkeintä asiaa tai taitoa, jota nuoren tulee osata muuttaessaan omaan kotiin. Vastaukset ovat taulukossa 1. Huomion arvoista on, että jokaisen ryhmän pohdinnassa toistui avun pyytämisen osaaminen, ja se oli merkitty kolmessa työssä yhdeksi tärkeimmistä taidoista (liite 1, kuvat 1-4; taulukko 1). Tulkitsin tämän nuorille armollisena ajatuksena siitä, että heidän ei tarvitsekaan osata kaikkea itse heti omilleen muuttaessa – on kuitenkin tärkeää, että hän tietää mistä apua saa, kun hän sitä tarvitsee.

Taulukko 1. Kolme tärkeintä itsenäistymisen taitoa

Ryhmä 1	Ryhmä 2	Ryhmä 3	Ryhmä 4
Osaan pyytää apua!	Rohkeus ja tietämys hakea apua	Avun pyytäminen > asioiminen	Terveysasiat
Hahmotan vastuut ja velvollisuudet!	Itsestään huolehtiminen	Henkilökohtainen hygienia ja terveys	Oman elämän hallinta
Olen tärkeä, olen arvokas!	Toivo itsensä suhteen ja tulevaisuuteen	Raha ja talous	Talouden hoito

Aineiston analyysin pelkistämisen ja ryhmittelyn jälkeen sain aineistosta tärkeiksi teemoiksi työkirjaa varten viisi isompaa aihekokonaisuutta, joiden alaisuuteen kuuluu monet pienemmät tärkeät aiheet: identiteetti, talous, terveys yhteiskunta ja arkiset taidot.

5.3 Nuorten teemahaastattelut ja tulosten analysointi

Haastattelin neljää organisaatiomme pienryhmäkodeissa asuvaa nuorta itsenäistymisen teemoista. Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina ja käytin haastattelun tukena havainnollistavia ja osallistavia menetelmiä. Osallistuneet nuoret olivat motivoituneita vastaamaan ja pohtimaan annettuja aiheita. Kaksi nuorta kieltäytyi osallistumasta haastatteluun.

Kerroin ennen haastattelun alkua nuorelle, että teemahaastattelu on keskustelun kaltaisen tilanne ja haastattelu etenee vapaasti, kuten keskustelukin. Ei ole oikeita tai vääriä vastauksia, sillä tarkoitus on nimenomaan selvittää minkälaiset asiat juuri nyt ovat nuoren mielestä tärkeitä, ja mitä hän osaa tai ei osaa annettuihin aiheisiin liittyen. Nuoren vapaalle puheelle on tilaa ja jokaisen haastateltavan kanssa ei välttämättä keskustella jokaisesta asiasta samassa laajuudessa. Selvitin vielä, että en nauhoita haastattelua, vaan kirjoitan muistiinpanoja, joita voimme yhdessä käydä läpi, jotta kaikki tulee kirjoitettua niin kuin nuori tarkoittaa. Nuori allekirjoitti tämän jälkeen suostumuksen haastatteluun. Liitteessä 3 on teemahaastattelun runko (liite 3) ja liitteessä 4 (liite 4) suostumuslomake nuoren suostumuksesta haastatteluun. Allekirjoitetut suostumuslomakkeet säilyvät hallussani, kunnes opinnäytetyö on arvioitu.

Pidin haastattelutilanteen keskustelunomaisena ja haastattelun aikana nuoren oma aktiivisuus ja vastaukset määrittivät, mikä on otollisin tapa jatkaa haastattelua. Käytin myös osallistavia ja havainnollistavia menetelmiä tukeakseni nuorten esteettömyyttä ymmärtämisen ja ilmaisun kanssa. Osallistavan ja havainnollistavan menetelmän käyttämisen tarkoitus oli täydentää sanallista viestintää ja Kallisen ja Pirisen mukaan niiden käyttämiselle onkin erityiset perusteet silloin, kun haastateltavalla on vaikeuksia puheen tuottamisessa tai ymmärtämisessä. (Kallinen & Pirskanen, 2022, luvussa 6.2.)

Suunnittelin ja valmistin haastatteluani varten ennalta taitokortit ja havainnollistavan osaamismittarin. Niiden käyttämisen oli tarkoitus auttaa nuorta ymmärtämään ja tulla ymmärretyksi. Olin tietoinen esimerkiksi nuortemme kielellisestä erityisyydestä ja keskittymisen haasteista, joten pyrin haastattelutilanteessa poistamaan väärinymmärryksen riskin antamalla aiheet sekä kirjoitettuna, että ääneen sanottuna – tätä varten käytin taitokortteja. Varmistin myös keskustelemalla, että ymmärsihän nuori mitä annetut sanat ja aiheet tarkoittavat ja kirjoittaessani muistiinpanoja, luin kirjoittamani ääneen, jolloin nuorella oli vielä mahdollisuus tarkentaa tai korjata vastaustaan. Valitsin tietoisesti olla käyttämättä äänittämistä ja sen litterointia, jotta keskustelussa ei olisi mitään ylimääräistä, outoa ja jännittävää.

Haastattelija: ”Nyt kun sä laitoin nämä kaikki näin kauas tän mittarin reunasta, niin tarkoitatko, että sä et osaa näitä juttuja kuitenkaan ihan täysin?”

Nuori A: ”Ei. Kun nää mää osaan kyl, mut mun mielestä nää sopii paremmin tähän kohtaan. Tässä on se kohta, mikä on, että osaan jo. Ja täällä se kohta, että en osaa.”

Haastattelija: ”Ai, okei! Hyvä, että kysyin.” (Nuori A, 2022.)

Aloitin haastattelun kysymällä erittäin avoimen kysymyksen: jos huomenna olisit 18-vuotias ja muuttaisit omaan kotiin, mitä sinun ainakin pitäisi osata? Ensimmäiseen kysymykseen jokainen nuori keksi nopeasti vastattavaa. Kaikki nuoret mainitsivat vastauksessaan jotakin rahaan ja talouteen liittyen, esimerkiksi tehdä rahaa, käydä töissä, hoitaa laskut, ymmärtää laskuista ja vakuutuksista. Kolmen nuoren vastauksessa huomioitiin, että pitäisi osata tehdä ruokaa. Oman hygienian, siivoamisen ja pyykkäämisen mainitsi kolme nuorta ja kaksi vastasi itsenäisyyden edellyttävän vastuuntunnon suutta ja järkevästi olemista. Päivärytmin ylläpitäminen mainittiin kerran ja omassa asunnossa fiksusti oleminen, jottei hanki itselleen häätöä, kerran.

Nuorten spontaanien vastausten jälkeen ohjasin keskustelua valmiiksi keräämistäni aiheista ja teemoista sanakorttien avulla. Otin näitä kortteja yksitellen mukaan keskusteluun, joka oli käynnistynyt ensimmäisellä kysymyksellä. Keskustelu sai jatkoa vapaasti ja tein tarpeen tullen jatkokysymyksiä varmistaakseni, että ymmärrän nuoren sanoman juuri niin kuin hän tarkoittaa. Varmistin myös, että nuori ymmärtää kysymykset: asettelin kysymyksiä uudelleen, kerroin toisin sanoen ja selvitin nuorille mitä eri asiat tarkoittavat. Selvennystä vaativat erityisesti esimerkiksi termit läheisverkosto, tukiverkosto, arvot, TE-toimisto ja jälkihuolto.

Seksuaaliterveyden kokivat kaikki neljä haastateltua tärkeäksi. Kaikki eivät halunneet kommentoida sen enempää, ja osassa aihe herätti jopa vähän huvittuneisuutta.

”No siis... Osaan tän ja on tää tärkeä. Mut,, Osaan tän nyt, koska en mä aina oo osannu.” (Nuori D, 2022).

Yksinäisyys joko pelotti vähän tai ei huolettanut ollenkaan. Yksi nuori mainitsi innostavaksi ajatukseksi tulevan vapauden: sen että saa elää omalla tavalla ilman ohjaajia. Yksi haastatelluista nuorista kertoi samalla jännittävänsä hetkeä, jolloin kukaan ei

olekaan heti oven takana kohdattavissa, ja samaan aikaan pohdiskeli itsenäistä elämää ilman holhoamista vapauttavana.

Pelottaviksi tai jännittäviksi asioiksi mainittiin yksinäisyyden lisäksi pimeys ja esimerkiksi, että kuulisi ääniä, kun tietää olevansa yksin kotona. Kouluun lähteminen omasta kotoa koettiin hieman vaikeaksi ajatukseksi: vaikealta tuntuu, että kukaan ei ole herättämässä tai varmistamassa herätystä. Myös epävarmuus tulevasta asuinpaikasta liittyy tähän.

Päivärytmi tarkoitti nuorten mukaan esimerkiksi sitä, että ei nuku koko päivää ja pystyy lähtemään kouluun tai töihin silloin, kun pitää. Jokainen nuorista osasi antaa esimerkkejä minkälainen voisi olla hyvä päivärytmi. Yksi nuori sanoitti kuinka esimerkiksi masentuneena ei välttämättä pysty silti pitämään päivärytmistä tai arkisista asioista huolta, vaikka tietäisi miten asioiden pitäisi mennä.

Työelämästä yhdelläkään haastatellulla ei vielä ollut kokemusta. Verot, KELA ja TE-palvelut aiheuttivat eniten kysymyksiä. Osa nuorista mainitsi koulussa jo kuulleensa veroasioista esimerkiksi yrittäjyydestä keskustellessa ja yhteiskuntaopin tunneilla. Kaksi nuorta oli jo hakenut ohjaajan kanssa itselleen kuuluvaa KELA:n tukea. Arkiset taidot koettiin melko helpoiksi, ja sellaisiksi, että vaikka jotain ei olisi vielä edes koittanut, nuori uskoo silti osaavansa. Esimerkiksi lampun vaihtaminen, palovaroitin pariston vaihtaminen ja siivoaminen koettiin helpoiksi vaikei niitä olisi vielä koskaan koittanut.

Nuoret määrittivät itse voimavarojen tarkoittavan esimerkiksi niitä asioita, jotka auttavat taistelemaan elämässä eteenpäin masennuksesta huolimatta, tai että ihmisellä on jaksamista käydä koulua tai tehdä töitä ja maksaa laskunsa. Voimavaroiksi, eli asioiksi, jotka tuovat onnea, merkitystä ja auttavat jaksamaan, nuoret luettelivat läheiset ihmiset, suvun, ystävät, kaverit, perheen, piirtämisen, maalaamisen, musiikin ja oman lemmikin.

”Jos voimavarat on niinku alhaset, ni on varmaan vaikee asuu yksin. Jos oot vaikka masentunut, ni kämppäkin on ihan sekasin.” (Nuori D, 2022.)

Viimeisessä osassa teemahaastatteluani oli apuna kehittämäni kiinnostus- ja osaamismittari. Asetin nuoren eteen kuvan 5 mukaisen kiinnostusta ja osaamista mittaavan janan, jonka vasemmalla puolella oli ”Osaan jo tämän, ja pidän tärkeänä” ja ”Osaan jo tämän, mutta en koe tärkeäksi” ja oikealla puolella vastausvaihtoehdot ”En osaa, mutta haluaisin oppia” ja ”En osaa, enkä pidä tärkeänä”.

Nuori sai asettaa post-it lapuille kirjoitettuja taitoja osaamis- ja kiinnostusmittarille lähelle sopivaa vastausvaihtoehtoa. Jana oli kahden pitkittäin asetetun A4-paperiarkin pituinen. Post-it -lapuissa oli asioita, aiheita ja taitoja, jotka valitsin aikuisten aivoriihityöskentelyn tuottamasta aineistosta. Keskustelu oli vapaata, ja useista taidoista nuoret kommentoivatkin spontaanisti itse jotain. Toisista sanoista varmistin, että tietääkö nuori mitä sana tarkoittaa ja selvensin tarvittaessa. Olen taulukoinut nuorten vastaukset, ne löytyvät liitteestä 2 (liite 2, taulukot 2-5).

Nuori A asetti post-it laput erittäin siististi ja valikoi paikat huolella. Varmistin kysymällä häneltä, että onko asetetuilla paikoilla sellainen merkitys, että joitakin taitoja hän kokee osaavansa paremmin, sillä nuori asetti jokaisen post-it lapun näkyville niin, etteivät ne peittäneet toisiaan, kuin vasta sitten kun tila asettaa lappuja loppui. Nuori kertoi, että ehkä joissakin kohtaa etäisyydelläkin on väliä, mutta estetiikka vaikutti aseteluun enemmän.

Nuoren B asettelemat post-it laput ylittivät paperin reunoja, ja asetelussa muutenkin oli tiivis ja päättäväinen tahti. Nuori ei halunnut kommentoida asettamiaan lappuja, eikä kysyä mitään, mutta selvitin hänelle varmuuden vuoksi puhumalla mitä mikäkin tarkoittaa. Osaa lapuista hän siirsi kuuntelemisen jälkeen. Tulkitsin, että nuoren oli haastavaa ymmärtää sanojen merkityksiä, kun ne olivat irrallisia. Päätin selittää varmuuden vuoksi kaiken, sillä haastattelun alussa kysytyistä voimavaroista nuori vastasi ensin, että voimavarathan ovat esimerkiksi sähkö ja vesi. Kävimme läpi, että voimavaroilla tarkoitetaan niitä asioita, jotka tuovat juuri hänelle onnea ja auttavat häntä selviytymään arjesta, nuori kertoi voimavaroikseen läheiset ihmiset, ystävät, kaverit ja perheen, taiteen, musiikin ja oman lemmikin.

Nuori C asetteli post-it -lappuja mietiskellen ja ääneen pohtien. Nuori pyysi kynää lainaksi ja piirsi janan keskelle kaksi pystyviivaa, joiden väliselle alueelle kertoi

laittavansa sellaiset kortit, joista ei ole aivan varma osaako, vai eikö osaa. Nuori D asetti suurimman osan post-it lapuista mittarin vasempaan yläkulmaan, eli kohtaan, joka ilmaisee, että hän osaa jo nämä asiat, ja pitää niitä tärkeänä. Leipomisen hän siirsi kuitenkin alakulmaan pohtien ääneen, että leipominen ei ole oikeasti niin tärkeää kuin ruoan laittaminen, joten molemmat eivät voi olla samassa kohdassa. Nuori myös katsoi lopputulosta ja pohti ääneen, ettei hän halua vaikuttaa ylimieliseltä tai siltä, että hän osaisi oikeasti jo kaiken – nämä asiat

”Lääkkeiden ottaminen... mä laitan tän tänne en osaa, mut haluan oppia. Ku kyl mä tavallaan osaan. Mut sit mä unohtelen.” (Nuori D, 2022.)

6 KEHITTÄMISTYÖN TUOTOS JA MENETELMIEN VALINTA

Kehittämistyöni tuotoksena suunnittelin ja toteutin lastensuojelun sijaishuollon laitokseen nuoren itsenäistymisen tukemiseksi työkirjan omaohjaajatyöskentelyyn. Työkirjan avulla omaohjaaja käy nuorensa kanssa tärkeitä teemoja läpi niin, että nuorelle on turvallista siirtyä omaan asuntoon ja jälkihuollon väljempään tukeen tullessaan täysi-ikäiseksi. Työskentely tapahtuu siis nuoren ollessa vielä sijoitettuna, ennen kuin hän täyttää 18 vuotta. Työkirja rakentuu viidestä kokonaisuudesta. Osiot ovat Identiteetti, Terveys, Talous, Arkiset taidot ja Yhteiskunta. Jokaisessa osiossa avataan käsiteltävää teemaa ja tehdään tehtäviä joko kirjallisesti tai keskustellen omaohjaajan kanssa.

Menetelmien valinta ja tuotteen kehittäminen etenivät alkukartoituksen ja teoreettisen osuuden kirjoittamisen jälkeen vauhdilla. Palkkasin nuoren taitavan taiteilijan kuvittamaan työkirjan kesätyönään. Tilaajan toive oli, että työkirja vastaa mahdollisimman hyvin omaan tarpeeseemme niin, että asiakkaidemme mahdollinen neuropsykiatrinen erityisyys huomioidaan. Myös se, että nuoret pääsevät itse osallistumaan suunnitteluun oli tärkeää. Sama työskentely ei aina ole toimiva ratkaisu kaikille, enkä missään nimessä halunnut toteuttaa liian selkokieleistä tai toisaalta liian vaikeaa materiaalia. Neuropsykiatrisesti erityisellä nuorella voi olla hankalaa keskittyä pitkäkestoisesti tekstin

lukemiseen, tai kielellisen erityisyyden vuoksi tekstin ymmärtäminen voi tuottaa ongelmia. Tärkeää on myös, että nuorta autetaan hahmottamaan jo etukäteen toiminnan sisältöä, kestoja ja tavoitetta. Sisällysluettelo onkin tärkeä työkalu näyttämään mitä kaikkea on tiedossa, missä nyt ollaan ja milloin kaikki on käyty läpi. Selkeä fontti, sivujen selkeä rakenne sekä visuaalinen toteutus on myös tärkeää kokonaisuuden hahmottamisen kannalta. Jokainen aihe on rakennettu omalle sivulleen, joten yhdellä silmäyksellä näkee kuinka paljon tekstiä ja tehtävää on kulloinkin tiedossa.

Halusin itse, että työkirjan sisältö ja menetelmällisyys perustuvat yksiköidemme dialogiseen kasvatustooteeseen ja arvoihimme. Työkirja tehtävineen onkin luotu ensisijaisesti keskustelualustaksi ja keskustelun aloitukseksi omaohjaajalle ja nuorelle. Se mitä tapahtuu heidän välisessä vuorovaikutuksessaan ja sosiaalisessa todellisuudessa mahdollistaa aiheen käsittelemisen syvemmin, kuin pelkkä tekstin lukeminen.

Ilo ja leikkisyys ovat tärkeimpiä arvojamme, joita halusin työkirjasta huokuvan. Oppimisen ja harjoittelun ei tarvitse olla tylsää ja vakavaa: omaohjaushetkellä on mahdollisuus käydä tärkeitä teemoja ja vakaviakin aiheita läpi välittömällä tavalla. Toisaalta vaikeitakin keskusteluja on helpompi käydä, kun kysymys lukee puolueettomalla paperilla, eikä tule suoraan omaohjaajalta.

Toivo ja hyvän huomaaminen, jotka ovat myös keskeisiä arvojamme, toistuivat työntekijöiden aivoriihityöskentelyn vastauksissa (kuvat 1-4, taulukko 1). Näiden sekä armollisuuden haluan näkyvän myös työkirjan tehtävissä. Työkirjan tehtävissä pysähdytään pohtimaan omia vahvuuksia, voimavaroja sekä omia toiveita ja unelmia tulevaisuudelle.

Lapsen ja perheen osallisuus voidaan myös nähdä useissa eri tehtävissä. Olen pyrkinyt sensitiivisesti mainitsemaan työkirjassa nuoren omat juuret, ja kuljetan nuoren vanhempia mukana esimerkiksi pohdintakysymyksillä: Minkälaisia arvoja sinun vanhemmillasi voisi olla? Muistatko missä vanhempasi ovat suorittaneet asepalveluksen tai siviilipalveluksen? Olen tietoisesti jättänyt pois kehotukset esimerkiksi kysyä vanhemmilta, sillä kaikkien nuorten kohdalla se ei olisi mahdollista. Omaohjaaja voi kuitenkin nuoren tilanteen salliessa kannustaa nuorta pyytämään apua vanhemmilta tehtäviin tai pyytää vanhempia keskustelemaan nuoren kanssa – miettiä omia arvojaan, muistella

armeijaa, opiskeluaikoja, ensimmäistä työpaikkaa tai vaikka isovanhempien syntymäpäiviä sukupuuhan.

Fontin valinta ja visuaalisuus olivat tärkeä osa suunnitteluvaihetta. Fontin on oltava riittävän selkeä, luettavuuden täytyy olla helppoa ilman että hahmottamiseen menee yhtään ylimääräistä aikaa. Luettavuuden kannalta mikään käsinkirjoitusta jäljittelevä tai kaunokirjoitusfontti ei tullut kysymykseen.

Keskustelin nuortemme kanssa myös bionisesta fontista, joka on tullut nuorille tutuksi Tiktok -sovelluksen kautta. Bionisesta fontista tietoa jakavat esimerkiksi neuroerityisyydestä ja ADHD:sta sisältöä tuottavat tiktokkaajat. Menetelmän on kehittänyt sveitsiläinen typografiaan erikoistunut suunnittelija Renato Casutt. Bioninen fontti tarkoittaa yksinkertaisuudessaan sanojen alkupätkän korostamista paksuntamalla kirjaimia, jolloin keinotekoisesti korostetut tekstinosat ohjaavat keskittymään sanan alkuun. (Dexter, n.d.) Varsinaista tutkittua tietoa bionisen lukemisen hyödyistä ei ole. Osa nuoristamme kertoi, että kykenee lukemaan paljon nopeammin bionista tekstiä kuin tavallista. Osa nuorista kertoi, että fontti ärsytti ja teksti tuntui jopa tökkivältä. Toteutan työkirjan kahtena versiona: tavallisena ja sanojen alkua korostaen. Nuori saa itse valita kummanlaisen työkirjan haluaa.

Pyrin tekemään työkirjasta keskustelua herättävän ja konkreettisia tehtäviä sisältävän keskustelualustan nuoren ja ohjaajan työskentelylle. Sellaisen, jossa on juuri sopivasti asiaa ja kuvia viemässä asiaa eteenpäin.

7 ARVIOINTI

Kehittämistyönäni syntyi Terva Care Oy:n lastensuojelulaitoksien omaohjaustyöhön työkirja itsenäistymistyöskentelyyn. Liitteessä 5 on osia työkirjasta, mutta kokonaisuus on tilaajan toiveen mukaisesti liikesalaisuus (liite 5). Työkirjan testaaminen kehittelyvaiheessa jäi vähäiseksi: osaa materiaalista pääsin käyttämään kesällä 2022

yhden itsenäistyvän nuoren kanssa. Nuori kertoi, että hän on jotakin vastaavia tehtäviä ja pohdintoja tehnyt toimintaterapiassa aiemmin. Tällä kertaa esimerkiksi omien arvojen miettiminen tuntui kuitenkin vaikeammalta – nuori kertoi kokevansa, että tällä kertaa hän pohti asiaa oikeasti itseään varten, eikä aikuisten mieliksi. Oman CV:n tekeminen oli myös nuoren mielestä hyvä tehtävä ja hän hyötyi ohjaajan tuesta. Muu testaaminen on tapahtunut niin, että olen näyttänyt valmistuvia tehtäväsivuja nuorille ja kysynyt mielipidettä. Eräs nuori esimerkiksi pyysi muuttamaan Intti vai sivari -tehtävää niin, että se soveltuu myös muunsukupuolisille. Lisäsin nuoren toiveesta nais- ja mieshahmon väliin muunsukupuolisen hahmon.

7.1 Kehittämistyöskentelyn arviointia

Esittelin tutkimukseni tuloksia ja kehittämistyönäni syntyneen työkirjan työyhteisön kehittämispäivässä 18.11.2022. Työyhteisön kehittämispäivässä oli läsnä koko Terva Caren henkilöstö: johtoryhmä sekä kahden lastensuojeluyksikön vakituinen henkilökunta. Olin valmistellut esityksen, jonka avulla kerroin tuloksista ja näytin kuvina vuosi sitten tehdyn aivoriihityöskentelyn puhtaaksikirjoitetut miellekartat (Liite 1). Selvitin, kuinka valmistelin ja toteutin nuorten haastattelut ja esittelin nuorten haastattelujen tuloksia esimerkkien kautta.

Tutkimukseni havaintoina kerroin nuorten olleen erittäin motivoituneita haastateltavia. Kaksi nuorta kieltäytyi haastattelusta. Tutkijan roolissa olisikin kiinnostavaa millaisia vastauksia heiltä olisi tullut – olisiko vastausten diversiteetti ollut suurempi, jos kaksi kieltäytynyttä nuorta olisivatkin olleet mukana? Tärkeänä nostona haastattelun tuloksista pidin sitä, ettei yksikään nuori vastannut mistään, mitä hän ei vielä osaa, ettei häntä kiinnostaisi opetella. Muita havaintojani olivat, että nuorilla oli keskenään erilaisia taitoja ja valmiuksia, ja kielellinen ja neuropsykiatrinen erityisyys oli selvästi havaittavissa. Nuoren vastaus saattoi vaihtua sen jälkeen, kun selitin kysymyksen uudella tavalla tai annoin sanoille ja termeille enemmän kontekstia. Havainnoin myös, että nuorilla oli metakognitiivisia eroavaisuuksia ohjaajan tulkintaan nähden – tämä

näkyi niin, että nuori kertoi haastattelun aikana, että osaa jonkun asian, mutta ohjaajalla on käsitys, että nuori kaipaa vielä harjoittelua tai apua.

”Mä osaan pääasiallisesti kaiken muun paitsi rahalliset asiat itsenäistymisen kannalta.” (Nuori B, haastattelussa 2022)

Sain työyhteisöltä paljon kannustavaa palautetta. Erityisen paljon sain palautetta työkirjan visuaalisuudesta ja selkeästä ulkoasusta. Tavoitteeni olikin rakentaa jokainen sivu kauniiksi kokonaisuudeksi, niin että hahmottaminen olisi nuorille mahdollisimman helppoa. Tavoite oli myös pitää tekstit helppolukuisina, mutta asiapitoisina. Nuori näkee vilkaisemalla, kuinka pitkä tehtävä on kulloinkin edessä. Nepsy-nuorille usein onkin tärkeää selkeys ja ennakoitavuus.

”Houkutteleva, lämmin, selkeä ulkoasu.” (Ohjaaja, Terva Care Oy)

”Visuaalisesti kaunis, innostava ja kiinnostava.” (Ohjaaja, Terva Care Oy)

”Musta se oli aivan ihana. Kokonaisuus on ymmärrettävässä muodossa nuorelle. Lausevalinnat kirjassa hyviä sekä visuaalisuus.” (Ohjaaja, Terva Care Oy)

Työkirja nähtiin voimavarakeskeisenä. Sanapilvet ja kuvat koettiin kiinnostusta herättäviksi välineiksi saada tekstille merkitys ja tarjota nuorelle vastausvaihtoehtoja ja inspiraation lähteitä. Kiitosta tuli myös siitä, että työkirja on avoin ja ohjaajalle ei ole erillistä opasta. Työskentely on näin läpinäkyvää. Aiheista mainittiin palautteessa erikseen lääkitysasioiden mukaan ottaminen, identiteettityöskentelyn kirjahyllytehtävä, kuva velkakierteestä ja ammatinvalintaan liittyvät tehtävät.

”Lääkitysasioiden mukaan ottaminen on myös tärkeää. Eräs farmasian asiantuntija kertoi, että myös tutkimusten mukaan on huolestuttavaa, miten laitossijoituksessa olleiden, itsenäistyneiden nuorten lääkitys jää hoitamatta.” (Ohjaaja, Terva Care Oy)

”Ja etenkin koko kokonaisuuden kruunasi se, että nuori saa/ joutuu myös miettimään itse valintojaan.” (Ohjaaja, Terva Care Oy)

”Ihanaa että meidän kaikki nuoret saa just tätä!” (Ohjaaja, Terva Care Oy)

7.2 Tutkimusetiikka

Tässä kappaleessa käyn läpi tutkijaa ohjaavia eettisiä periaatteita ja vastaan tutkimusetiikan ongelmakohtien kautta eteen tulleisiin kysymyksiin. Jokaisella tieteenalalla tutkijaa ohjaa tietyt yleiset eettiset periaatteet. Tutustuin ennen nuorten haastatteluja Tutkimuseettisen neuvottelukunnan, TENK:n, ohjeisiin ihmistä ja ihmisen toimintaa koskevassa tutkimuksessa ja luin Kallisen ja Pirskasen (Kallinen & Pirskanen, 2022) kirjasta Lasten ja nuorten tutkimushaastattelu hyvästä tutkimuskäytännöstä alaikäisten kanssa. TENK on ollut edelläkävijä antaessaan ohjeen eettisistä periaatteista koskien ihmistä ja ihmisen toimintaa koskevaa tutkimusta vuonna 2009. Ohje kokoaa yhteen ihmistä koskevan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ohjeistus on päivitetty vuonna 2019. (TENK 2019, 4-5.)

Satakunnan ammattikorkeakoulu on sitoutunut noudattamaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä ihmistieteisiin kohdistuvissa tutkimuksissa (SAMK, n.d.). Mitä tahansa tutkimusta tehdessä tutkijan eettisiin lähtökohtiin kuuluu pyrkiä mahdollisimman oikean tiedon tuottamiseen ja virheiden välttämiseen. Virheisiin ja tulkintavirheisiin saattaa johtaa tutkijan oma agenda ja odotukset ja oletukset, haastattelutilanteen ympäristötekijät tai haastateltavan mielenkiinnostomuus, vapaaehtoisuuden puuttuminen ja motivaatiopula.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan parantaa mahdollisimman yksityiskohtaisella raportoinnilla. Myös tutkimukseen osallistuvien henkilöiden vapaaehtoisuus ja heidän kokemansa luottamuksellisuus on tärkeä osatekijä laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa. Jokaisella ihmisellä on ihmisarvo ja itsemääräämisoikeus, jota tutkijan tulee kunnioittaa. Jokaisella tutkittavalla on oikeus myös kieltäytyä tutkimuksesta. (TENK 2019, s. 7-8.) Suostumus tutkimukseen osallistumisesta - joko haastateltavana tai olemalla esimerkiksi havainnoinnin kohteena - tulee perustua tietoon (TENK 2019, s. 8). Osallistumisen vapaaehtoisuudesta oli oman kehittämistyöni kohdalla pidettävä erityisesti huolta, sillä tutkimuksen kohteena olleet nuoret olivat lastensuojelulaitoksen asiakkaita ja sen vuoksi alisteisessa asemassa.

15 vuotta täyttänyt nuori voi itse päättää osallistumisestaan haastatteluun, mutta jotta tutkimukseni noudattaisi hyvää tieteellistä käytäntöä ilmoitin ennen haastatteluja nuorten huoltajille selvittäen keskustellen mistä on kysymys. Nuorilta kysyin ensin kiinnostusta osallistua haastatteluun ja sitten kerroin kirjallisesti ja suullisesti nuorille, että osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja kieltäytymisestä tai mielen muuttamisesta kesken tutkimuksen ei koidu mitään kielteisiä seuraamuksia. Dokumentoin nuoren antaman osallistumissuostumuksen haastattelumuistiinpanojen kanssa. Yksi nuori siirsi sovittua haastattelua kaksi kertaa uuteen ajankohtaan, sillä kertoi olevansa sovittuna aloittamishetkenä väsynyt tai kiinnostunut tekemään jotain muuta asiaa. Varmistin nuorelta vielä erikseen, että haluaako hän perua koko haastatteluun osallistumisen, sillä hänellä on siihen oikeus. Nuori kertoi, että ei ole peruuttamassa kokonaan, mutta haluaa pystyä keskittymään paremmin. Kaksi nuorta kieltäytyi osallistumasta haastatteluun.

Alaikäisen tutkimisen eettisiin periaatteisiin kuuluu ymmärrettävyyden takaaminen – tietoa on annettava niin, että haastateltava voi sen ymmärtää. (TENK, 2019, s. 9.). Käytin teemahaastattelussani nuorten kanssa havainnollistavia kortteja ja osallistavaa kiinnostusmittarityöskentelyä. Haastattelut toteutettiin rauhallisessa paikassa ja tilanteessa, jotta nuori pystyi mahdollisimman hyvin ilmaisemaan itseään. Varmistin nuoren kanssa keskustelemalla, että hän ymmärtää kysymykset ja sanat – varmistaminen tuli myös tarpeeseen, sillä mukana oli myös useita sellaisia sanoja tai teemoja, jotka olivat nuorille vieraita.

Eettisen ennakoarvioinnin tarvetta ei tutkimuksellani ollut, (TENK, 2019, s. 14) sillä tutkimukseni ei puuttunut haastateltavan fyysiseen koskemattomuuteen, eikä aiheuttanut henkistä haittaa tai minkäänlaista turvallisuushkaa. Tutkimukseni kannalta myöskään henkilötiedot eivät ole oleellisia, enkä loppuraportissani käsittele mitään tietoja, josta nuoren voisi tunnistaa. Päätin myös ilmoittaa nuorten haastattelujen päivämäärän vain kuukauden tarkkuudella, jotta kaikilla neljällä nuorella säilyy täysi anonymiteetti.

8 POHDINTA

Kehittämäni työkirja vastaa monilta osin alkuperäistä tavoitettani. Erityisen tyytyväinen olen materiaalin visuaaliseen selkeyteen ja eteenpäin soljuvaan kokonaisuuteen. Päätös pilkkoa asiat pieniin kokonaisuuksiin ja jättää pitkät ja oppikirjamaiset tekstit pois, tekee materiaalista helposti lähestyttävän, mahdollisimman esteettömän ja antaa dialogille. Toisaalta joidenkin aiheiden kohdalta mietin, että rajasinko ja yksinkertaisinko liikaa – jäikö jotain olennaista sanomatta? Kirjallinen raportti uhkasi rönsyillä ja jouduin palauttamaan mieleeni mitä oikein taustoitan ja mitä varten. Raporttikokonaisuudesta tuli lopulta pätevä paketti nuoruutta, kehityksen teoriaa, lastensuojelua ja nuorten haastattelututkimusta. Työkirja toimitetaan tilaajalle sähköisenä versiona kolmena kappaleena: PDF-tiedostona tavallisella fontilla, PDF-tiedostona bionisella fontilla, sekä helposti muokattavissa olevana Word-tiedostona mahdollisia jälkikäteen tulevia muutoksia varten. Tämän kehittämistyön valmistumishetkellä työkirjaa käytetään printtaamalla tehtävät kansioon, mutta työkirja on taitettu niin, että Terva Care Oy voi painattaa työkirjan todellisen kirjan muotoon.

Koit nyt pärjälä -työkirjaa rakensin käsitellen nuoruutta omaan aikaamme sidonnaisen ihmiskäsityksen kautta, suomalaiseen yhteiskuntaan sekä ajankohtaiseen lainsäädäntöön sovittaen. Yritin pitää mukana maahanmuuton mukanaan tuoman moninaisuuden ja myös muiden vähemmistöryhmien mahdollisuuden saada työkirjasta yhtäläinen tuki itsenäistymisen taitojen harjoitteluun. Omaohjaajalle jää vastuu poistaa loputkin haasteet ja esteet, joita mahdollinen kielimuuri, kulttuuriero, neuropsykiatrinen erityisyys tai muu asia tuottaa työkirjan käytölle. Työkirjan loppuun keräsin hyödyllisiä linkkejä, joista nuori löytää helposti tärkeitä tietoja ja kontakteja. Tärkeää on, että jatkossa nuori tietää mistä apua saa. Tämä osio vastaa ammattilaisten työskentelystä nousseeseen armolliseen ajatukseen siitä, ettei nuoren tarvitsekaan olla valmis, mutta riittävän rohkea hakemaan tarvitsemaansa apua.

Tätä aikaa leimaa vahvasti digitalisaatio – elämme korostetun edistyneen teknologian maailmassa. Palvelut siirtyvät yksi toisensa jälkeen verkkoon. Koulun käyntiin liittyy teknologiset ratkaisut esimerkiksi perinteisten oppikirjojen ollessa digitaalisia, tehtävien ollessa erilaisissa sovelluksissa ja tietojen tullessa vanhemmille reaaliajassa

vanhemmille suunnattujen sovellusten kautta. Myös nuorten sosiaalinen kanssakäyminen ja sosiaalinen todellisuus on siirtynyt fyysisen todellisuuden lisäksi myös sosiaaliseen mediaan ja sen eri kanaviin. Koulu ja opetus on tuotu koteihin kännyköiden ja läppäriä kautta erityisesti kahden viime vuoden aikana, kun globaali Covid 19 -pandemiatilanne on sulkenut kouluja ja harrastuksia. Pandemian sulkema yhteiskunta on vaikuttanut erityisesti valmiiksi syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin ja koulunkäynnin kanssa kamppaileviin oppijoihin. Uskoisin, että uutena aikana sidonnaisena kysymyksenä seuraaville tutkijoille jääkin pohtia mikä vaikutus on ollut pandemia-ajan etäkouluilla nuorten itsenäistymiseen ja miten äkillinen maailman sulkeutuminen aidolta sosiaaliselta kohtaamiselta vaikuttaa aikamme nuorison, tai tietyn pienen ikäryhmän hyvinvointiin. Onko peruskoulun muuttuminen enemmän itsenäisyyttä vaativiksi TEAMS-tapaamisiksi vaikuttanut nuorten kokemukseen osallisuudesta, tai onko opetus ollut eriarvoista vai kyennyt ottamaan huomioon erilaiset oppijat? Toisaalta myös: miten oppivelvollisuusajan muuttuminen vuonna 2021 vaikuttaa nuorten itsenäistymiseen?

Opetus- ja kulttuuriministeriö tekeekin parhaillaan yhteistyössä Helsingin ja Tampereen yliopistojen kanssa tutkimusta siitä, miten koronapandemian aikana on koulunkäynti sujunut huoltajien ja koulun henkilöstön, sekä oppilaiden näkökulmasta. Huoltajakyselyt on suunnattu 1-10 -luokkalaisten vanhemmille ja oppilaskysely koskee perusopetuksen 4.-10. -luokkalaisia. Tutkimus on alkanut toukokuussa 2020 ja se tuottaa tietoa pandemian vaikutuksista koulunkäyntiin. Viimeinen kyselytutkimus toteutetaan talvella 2022. (Koulutuksen, arvioinnin ja oppimisen tutkimusryhmä REAL, 2022.) Pandemia-ajan kokonaisvaikutusta lastensuojelun tarpeeseen on ollut liian aikaista arvioida, mutta selvitysten mukaan kuitenkin voidaan todeta, että lastensuojelun asiakkaiden arvioidaan tarvinneen enemmän tukea pandemian aikana, kuin aiemmin. Vuonna 2020 avohuollon asiakkuudet vähenivät ja huostaanottojen määrä kasvoi, ja vuonna 2021 sekä huostassa olleiden, että huostaanotettujen määrä väheni. Uusien huostaanottojen määrä väheni vuonna 2021 kolmatta vuotta peräkkäin. Edellisen kerän huostaanotettujen lasten määrä kokonaisuudessaan on vähentynyt vuonna 2016. (THL, 2022.)

Uutisissa on puhuttu paljon nuorison ilmastoahdistuksesta, jonka vaikutuksia nuorten hyvinvointiin ja mielenterveyteen on myös tutkittu (Ogunbode ym, 2022). Vuonna

2022 ympäröivän yhteiskunnan poliittinen tilanne ja päivittäiset uutiset ovat tuoneet nuorille kokonaan uusia ahdistuksen aiheita. Voiko Ukrainassa käynnissä oleva sota levitä Suomeen (Kainulainen, 3.3.2022)? Iranissa vuonna 2022 käynnistyneet laajat mielenosoitukset uskonnollista hallintoa vastaan ja naisten aseman parantamiseksi aiheuttavat yhteiskunnallista keskustelua ja huolta myös suomalaisen nuorison keskuudessa. Miten poikkeuksellisen levoton maailmantilanne vaikuttaa nuorten itsenäistymiseen ja hyvinvointiin? Nämä aiheet tulevat päivittäin nuorten silmille sosiaalisen median alustojen, esimerkiksi Instagramin ja TikTokin kautta.

Nuoret ovat läpi historian eläneet aikuisten rakentamassa maailmassa ja aikuisten luomien sääntöjen ehdoilla. Nuoruus ikävaiheena on historian saatossa pidentynyt ja koulujärjestelmän kehittyessä nuoruus on saanut uusia yhteiskunnallisia odotuksia ja tehtäviä. Kasvavat ja kehittyvät, kotoa irtautuvat, itseään etsivät ja siipiään kokeilevat nuoret on nähty ongelmana ja kulueränä, mutta toisaalta myös tulevaisuuden rakentajina, muutoksen mahdollistajina ja yhteiskunnan kehittäjinä. Lastensuojelun piirissä olevien nuorten edellytykset kasvaa itsenäiseen elämään ja vastata yhteiskunnan odotuksiin ovat tutkimuksien mukaan heikompia kuin muun väestön. Juuri siksi lastensuojelun sijaishuollon on tärkeää tuottaa laadukasta kasvatustyötä – mahdollistaakseen asiakkaidensa yhtäläiset mahdollisuudet päästä osallisiksi ja täysivaltaisiksi yhteiskunnan jäseniksi.

LÄHTEET

- Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Vilén, M. (2003). Nuoren aika. (2. uudistettu painos). WS Bookwell Oy.
- Aapola, S. (1999). Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt. Suomalaisen kirjallisuuden seura
- Aapola, S. & Kaarninen, M. (2003). Näkökulmia suomalaisen nuoruuden ja nuorison historiaan. Teoksessa Aapola, S. & Kaarninen, M. (toim.). Nuoruuden vuosisata – Suomalaisen nuorison historia (s. 9-31).
- Aapola, S. (2003). Murrosiän lyhyt historia Suomessa. Teoksessa Aapola, S. & Kaarninen, M. (toim.). Nuoruuden vuosisata – Suomalaisen nuorison historia (s. 87-103). Suomalaisen kirjallisuuden seura
- Dexter, E. (n.d.). What is bionic reading? Haettu 8.12.2022 osoitteesta <https://www.indwes.edu/adult-graduate/ng-blog/stories/what-is-bionic-reading>
- Dunderfelt, T. (2004). Elämänkaaripsykologia. WSOY
- Eskonen, H. (27.3.2021). Äiti kertoo Ylelle, miltä tuntuu väijyä omaa lastaan ja vaatia poliisia paikalle kerta toisensa jälkeen – ADHD-lapsista joka neljäs päätyy lastenkotiin. Yle Uutiset. <https://yle.fi/a/3-11858329>
- Helkama, K., Myllyniemi, R., Liebkind, K., Ruusuvuori, J., Lönnqvist, J., Hankonen, N., Mähönen, T. A., Jasinskaja-Lahti, I & Lipponen, J. (2015). Johdatus sosiaalipsykologiaan (10., uudistettu painos). Edita.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008). Tutkimushaastattelu - Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus.
- Innokylä (n.d.). Aivoriihi – Ideointi ja oivalluttaminen. Haettu 8.12.2022 osoitteesta <https://innokyla.fi/fi/tyokalut/aivoriihi>
- Kaarninen, M. (2003). Nuoren tasavallan nuorison ongelmat – Oliko Suomessa nuoriso-ongelma? Teoksessa Aapola, S. & Kaarninen, M. (toim.). Nuoruuden vuosisata – Suomalaisen nuorison historia (s. 217-237). Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Kainulainen, J. (3.3.2022). Ukrainan sota ahdistaa nuoria – 17-vuotias lukiolainen: "Tosi paljon puhutaan porukoissa, onko nyt syttynyt kolmas maailmansota". Yle Uutiset. <https://yle.fi/a/3-12341430>
- Kalland, M. (2011). Tuula Tamminen: Lapsen ja lapsuuden puolestapuhuja. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.), Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen (s. 287-289). WSOY PRO OY

Kalland, M. b (2011). Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja sijoitettu lapsi. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.), Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja niiden suojeleminen (s. 207-216). WSOY PRO OY

Kallinen, K. & Pirskanen, H. (2022). Lasten ja nuorten tutkimushaastattelu. Gaudeamus

Karinto, R. (2013). Jälkihuollon menetelmäkansio Sahakosken perhetukikeskukselle. [AMK-opinnäytetyö, Kymenlaakson ammattikorkeakoulu]. Theseus.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201304295497>

Koulutuksen, arvioinnin ja oppimisen tutkimusryhmä REAL (2022). Korona-tutkimushanke. Valtakunnallinen tutkimus koronatilanteen aikaisista etäopetusjärjestelyistä. Haettu 8.12.2022 osoitteesta <https://www.researchreal.fi/projektit/korona-tutkimushanke/>

Kylkilahti, E., (2014). Työ ja työttömyys nuorten kertomana: ”Kaikki ne onnelliset ihmiset oli töissä”. Teoksessa Vehkalahti, K. & Suurpää, L. (toim.), Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään (s. 202-225). Nuorisotutkimusseura.

Kämäri, V. & Virenius, S. (2020). Työkirja itsenäistyvälle nuorelle – Espoon jälkihuollon työntekijöiden näkemyksiä onnistuneen tuetun asumisen edellytyksistä [AMK-opinnäytetyö, Laurea-ammattikorkeakoulu]. Theseus.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2020121428096>

Larsson, A-L. (11.1.2019). Rädda Barnen lanserar app för barn med traumaproblem. Familjehemmet.se. Haettu 1.12.2022 osoitteesta <https://www.familjehemmet.se/artiklar/raedda-barnen-lanserar-app-foer-barn-med-traumaproblem/>

Lastensuojelulaki 417/2007. Haettu 1.12.2022 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Marttaliitto ry. (2022). Välttämätön, tarpeellinen vai turha? Haettu 1.12.2022 osoitteesta <https://www.martat.fi/marttakoulu/omat-rahast/valttamaton-tarpeellinen-vai-turha/>

Mäkinen, E. (2015). Nuoren itsenäistymiskansio lastensuojelun työvälineeksi [YAMK-opinnäytetyö, Kymenlaakson ammattikorkeakoulu]. Theseus.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201505087007>

Nieminen, J. (2007). Puuttuva lenkki – Nuorisokasvatus tieteen kentässä, kasvatuksen teoriassa ja nuorisotyön kehyksenä. Teoksessa Nivala, E. & Saastamoinen, M. (toim.), Nuorisokasvatuksen teoria – perusteita ja puheenvuoroja (s. 30-63). Nuorisotutkimusverkosto.

Niskala, L. (2018). Avaimet omaan elämään. Itsenäistymiskansiot Nuorisokoti Ankuriin. [AMK-opinnäytetyö, Humanistinen ammattikorkeakoulu].
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018091115032>

Nuori A, (07/2022). Sijoitetun nuoren haastattelu.

Nuori B, (07/2022). Sijoitetun nuoren haastattelu.

Nuori C, (07/2022). Sijoitetun nuoren haastattelu.

Nuori D, (07/2022). Sijoitetun nuoren haastattelu.

Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. (2008). Ihmisen psykologinen kehitys. WSOY.

Ogunbode, C., Doran R., Hanss D., Ojala M., Salmela-Aro K., Van Den Broek K., Bhullar N., Aquino S., Marot T., Schermer J. A., Wlodarczyk A., Lu S., Jiang F., Maran D., RadhaYadav^o RahkmanArdi^p RaziehChegeni^b ElaheGhanbarian^q So-mayehZand, ... ,Karasu, M. (2022). Climate anxiety, wellbeing and pro-environmental action: correlates of negative emotional responses to climate change in 32 countries. *Journal of Environmental Psychology*. Volume 84, December 2022, 101887. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2022.101887>

Opetushallitus (2022). Perusopetuksen järjestäminen ja koronatilanteesta palautuminen 1.8.2022 alkaen. Opetushallitus. Haettu 1.12.2022 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-jarjestaminen-ja-koronatilanteesta-palautuminen-182022-alkaen>

Opetus- ja kulttuuriministeriö (n.d.). Oppivelvollisuuden laajentaminen. Hatettu 8.12.2022 osoitteesta <https://okm.fi/oppivelvollisuuden-laajentaminen>

Pulma, P. & Turpeinen, O. (1987). Suomen lastensuojelun historia. Lastensuojelun keskusliitto.

Punamäki, R. (2011). Vanhemmuuteen siirtyminen: raskausajan ensimmäisen vuoden kiintymyssuhteet. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.), *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen* (s. 95-114). WSOY PRO OY

Puuronen, V. (2006). Nuorisotutkimus. Vastapaino.

Rahikainen, M. (2003). Nuorena työhön. Lasten ja nuorten työnteko 1900-1970. Teoksessa Aapola, S. & Kaarninen, M. (toim.). *Nuoruuden vuosisata – Suomalaisen nuorison historia* (s. 162-185). Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Rautiainen, T. (2018). Apuna nuorten itsenäistymisessä. Itsenäistymiskansio Pienryhmäkoti Kastanjassa. [YAMK-opinnäytetyö, Lahden ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018061313771>

Rosenwall, A. (2016). Toimintakyvyn arviointi. Duodecim. Haettu 1.12.2022 osoitteesta <https://www.kaypahoito.fi/nix00522>

SAMK (n.d.). Satakorkea – tutkimusetiikka. Haettu 1.12.2022 osoitteesta www.samk.fi/satakorkea-tutkimusetiikka/

Siltala, J. (2013). Nuoriso – mainettaan parempi? WSOY

TAT Talous ja nuoret, (2022). Duunikoutsi-mobiilisovellus työnhaun tueksi. Haettu 1.12.2022 osoitteesta <https://tat.fi/palvelu/duunikoutsi/>

TENK (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan eettinen ohje 2019 haettu 1.12.2022 osoitteesta https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennako-arvioinnin_ohje_2020.pdf

Terva Care Oy, (2022). Arvopohja ja työote. Haettu 1.12.2022 osoitteesta <https://tervacare.fi/arvopohja-ja-tyoote/>

THL (n.d.). Lastensuojelun käsikirja. Työprosessit. Jälkihuolto. Haettu 1.12.2022 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>

THL (2022). Lastensuojelu 2021. Huostaanottojen määrä väheni vuonna 2021 [Tilastoraportti] <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022060543375>

Toikko, T. (2008). Sosiaalityön ideat - Johdatus sosiaalityön historiaan. Vastapaino.

Toikko, T. & Rantanen, T. (2009). Tutkimuksellinen kehittämistoiminta: Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon (3. korjattu painos). Tampere University press.

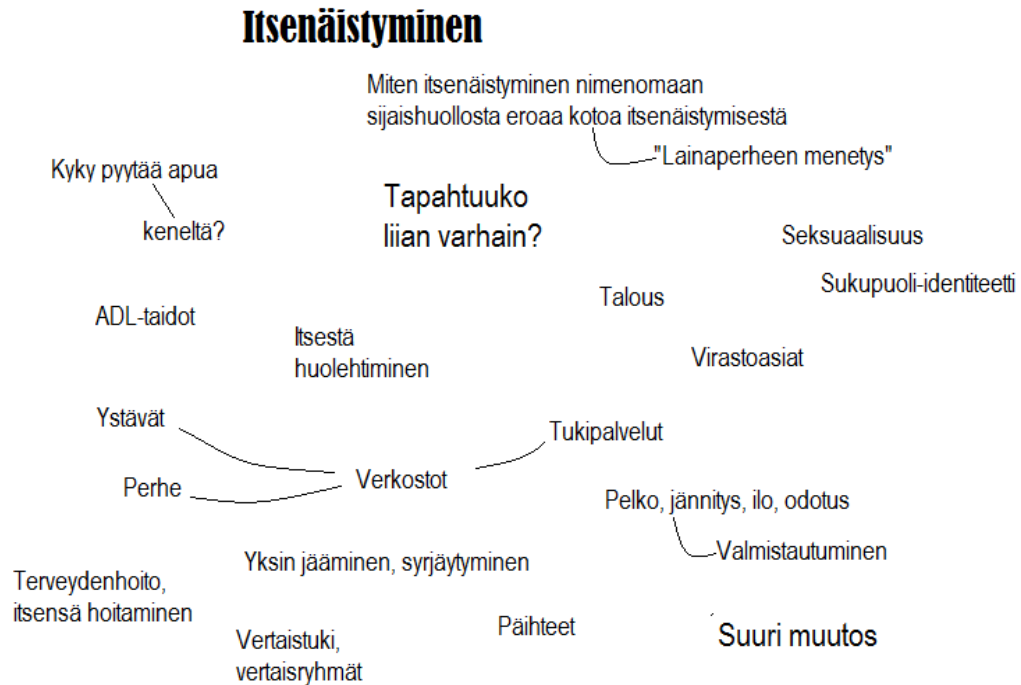
Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi (Uudistettu laitos). Tammi. <https://www.ellibslibrary.com/>

Turunen, K. (2005). Ikävaiheiden kriisit. Atena Kustannus.

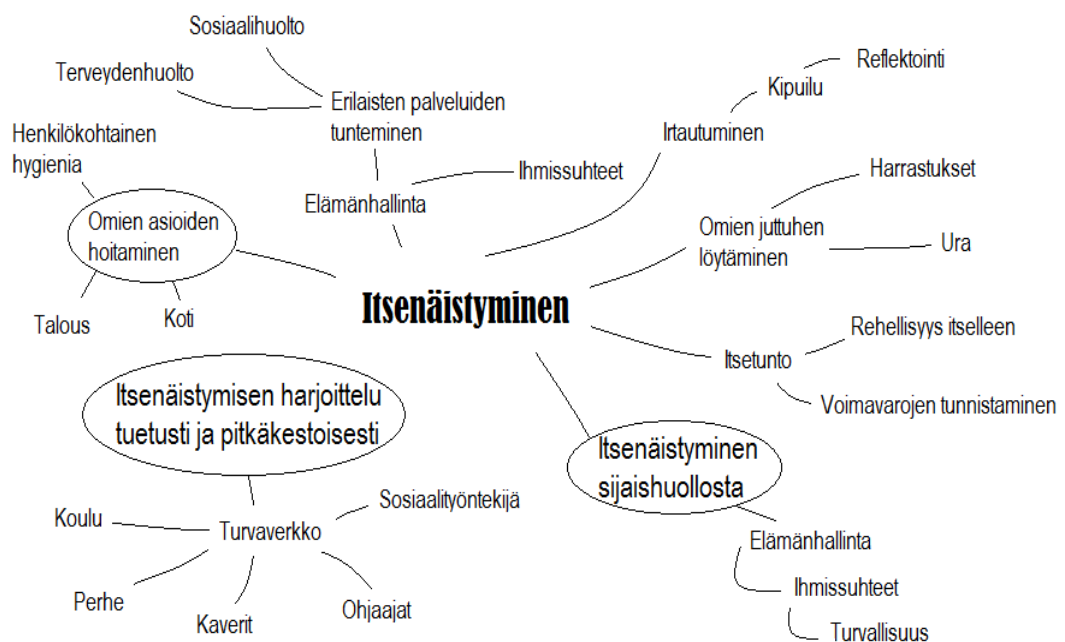
White, K. J. (2016). The Growth of love. International Journal of Social Pedagogy. DOI: 10.14324/111.444.ijsp.2017.03

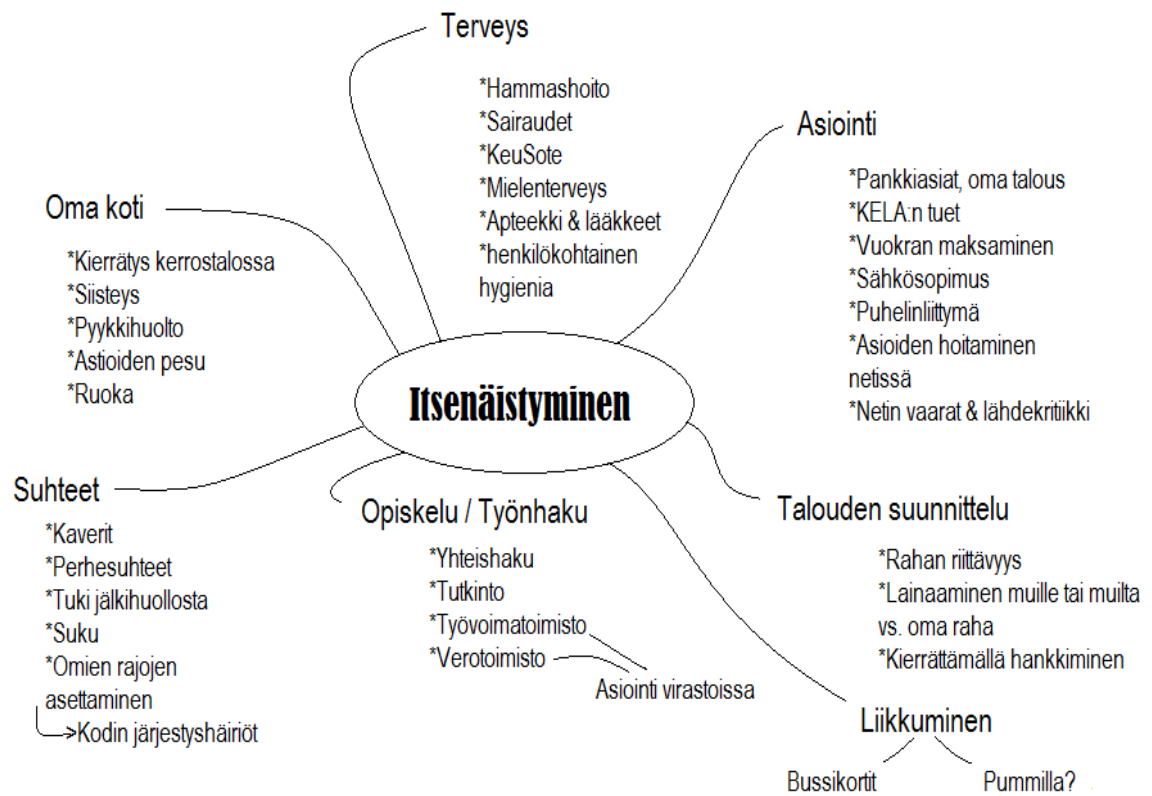
Brainstorming työskentelyjen miellekartat itsenäistymisestä

Kuva 1, Ryhmä 1 miellekartta itsenäistymisestä

Kuva 2, Ryhmän 2 miellekartta itsenäistymisestä

Kuva 3. Ryhmän 3 miellekartta itsenäistymisestä

Kuva 4. Ryhmän 4 miellekartta itsenäistymisestä

Nuorten teemahaastattelurunko

Kiitos, että osallistut haastatteluuni! Haastattelu on teemahaastattelu, eli voimme puhua melko vapaasti ja saan tutkimukselleni aineistoa Sinun vastauksistasi. Voin käyttää jotain vastaustasi suoraan niin kuin sen sanoit tai kertoa vastauksesi sisällöstä kehittämistyöni raportissa muuten. Sinua ei kuitenkaan voi tunnistaa mistään, mitä työhöni kirjoitan. Muista, että voimme koska tahansa pitää taukoa tai lopettaa.

Sukellus aiheeseen

Jos huomenna muuttaisit omaan kotiin, mitä sinun ainakin pitäisi osata?

Syvämmälle aiheeseen – vapaata keskustelua

Mitä ajattelet seuraavista asioista, mitä ne voisivat tarkoittaa, kun muutat omaan kotiin? Mikä muuttuu, huolestuttaako jokin asia?

*koulu	*työ	*veroasiat	*yksinäisyys	*voimavarat
*arkiset taidot	*kodin hoitaminen		*paloturvallisuus	*KELA
	*päivärytmi		*raha	*ruoka

Kiinnostus- ja osaamismittari

Asettele nämä post-it laput janalle siihen kohtaan missä juuri nyt on asian oikea paikka mielestäsi. Voit kertoa ääneen, miksi valitset juuri sen kohdan tai jos sinulla on aiheesta jotain muuta kerrottavaa

(Bussikortin lataaminen, Pyykkihuolto, Omien rajojen asettaminen, Lääkkeiden ottaminen, Liikenneturvallisuus kyydissä, Liikenneturvallisuus kuljettajana, Oman tulevaisuuden suunnitteleminen, Netin vaarojen tiedostaminen, Lähdekritiikki, Seksuaaliterveydestä huolehtiminen, Mielenterveydestä huolehtiminen, Kelan tukien hakeminen, Ruoan laittaminen, Leipominen, Lampun vaihtaminen, Lattiakainon tyhjentäminen, TE-palveluiden käyttäminen, Suhteiden ylläpitäminen omaan lähiverkostoon, Tuki-verkoston kartoittaminen, Hammaslääkärissä asioiminen, Työn hakeminen,)

Osaamis- ja kiinnostusmittari:

Osaan jo tämän	En osaa, mutta haluaisin oppia!
ja pidän tätä tärkeänä	

Osaan jo tämän,
mutta en koe tätä tärkeäksi

En osaa, enkä pidä tätä tärkeänä.

Suostumus haastatteluun

Minulle on kerrottu Satakunnan ammattikorkeakoulun opiskelijan Tiina Tullilatvan tekemän kehittämistyön haastattelusta, jolla kerätään aineistoa kehittämistyötä varten. Kehittämistyö käsittelee itsenäistymistä sijaishuollon asiakkaana.

Suostun vapaaehtoisesti tutkimukseen ja annan luvan käyttää antamiani vastauksia kehittämistyön aineistona.

Ymmärrän, että aineisto säilytetään siten, että se ei tule ulkopuolisten käyttöön ja hävitetään, kun kehittämistyön arviointi on valmis. Vastauksiani voidaan käyttää kehittämistyön kirjallisessa osuudessa, mutta mitään tunnistettavia tietoja ei tule lopulliseen työhön.

Olen tietoinen, että voin peruuttaa suostumukseni haastatteluun.

Paikka ja aika

Suostumuksen antajan allekirjoitus ja nimenselvennös

Taulukko 2. Nuoren A vastaukset osaamis- ja kiinnostusmittarista

Osaan jo ja pidän tärkeänä	Osaan, mutten pidä tärkeänä	En osaa, mutta haluaisin oppia	En osaa, enkä pidä tärkeänä
<p>Hammaslääkärissä asioiminen</p> <p>Verkkopankkiin kirjautuminen/ asiointi</p> <p>Apteekissa asiointi</p> <p>Pyykkihuolto</p> <p>Bussikortin lataaminen</p> <p>Siivoaminen</p> <p>Leipominen</p> <p>Netin vaarat/ lähdekriittikki</p> <p>Läheisverkosto/ suhteiden ylläpitäminen</p> <p>Arkiset kodin taidot, kuten lampun vaihtaminen tai viemäriin putsaaminen</p> <p>Seksuaaliterveydestä huolehtiminen</p> <p>Omien rajojen asettaminen</p> <p>Liikenneturvallisuus (kuskina tai kyydissä)</p>	Jälkihuolto	<p>Tukiverkoston kartoitus</p> <p>Lääkkeiden ottaminen</p> <p>Ruoan laittaminen</p> <p>Työvoimatoimistossa asioiminen / TE-palvelut</p> <p>Oman tulevaisuuden suunnittelu</p> <p>Mielenterveydestä huolehtiminen</p> <p>Työn haku</p> <p>Kelan tukien hakeminen</p> <p>Sähkö sopimuksen tekeminen</p> <p>Opiskelu</p> <p>Laskujen maksaminen</p>	

Taulukko 3. Nuoren B vastaukset osaamis- ja kiinnostusmittarista

Osaan jo, ja pidän tärkeänä	Osaan, mutten pidä tärkeänä	En osaa, mutta haluaisin oppia	En osaa, enkä pidä tärkeänä
Leipominen		Oman tulevaisuuden suunnittelu <i>(Haastattelijan huomio: tämä oli asetettu tasan puoleen väliin osaan/ en osaa janaa)</i>	
Tukiverkon kartoitus			
Ruoan laittaminen			
Verkkopankkiin kirjautuminen/ asiointi		Mielenterveydestä huolehtiminen <i>(Haastattelijan huomio: tämä oli asetettu tasan puoleen väliin osaan/ en osaa janaa)</i>	
Apteekissa asiointi			
Bussikortin lataaminen			
Siivoaminen		Jälkihuolto <i>(Haastattelijan huomio: tämä oli asetettu tasan puoleen väliin osaan/ en osaa janaa)</i>	
Läheisverkosto / suhteiden ylläpitäminen			
Netin vaarat/ lähdekriittikki		Liikenneturvallisuus (kuskina tai kyydissä)	
Työn haku			
Laskujen maksaminen		Omien rajojen asettaminen	
Seksuaaliterveydestä huolehtiminen		Hammaslääkärissä asioiminen/ ajan varaaminen	
Pyykkihuolto		Kelan tukien hakeminen	
Sähkö sopimuksen tekeminen		Työvoimatoimistossa asioiminen / TE-palvelut	

Taulukko 4. Nuoren C vastaukset osaamis- ja kiinnostusmittarista

Osaan jo, ja pidän tärkeänä	Osaan, mutten pidä tärkeänä	En osaa, mutta haluaisin oppia	En osaa, enkä pidä tärkeänä
<p>Hammaslääkärissä asiointi/ ajanvaraus</p> <p>Bussikortin lataaminen</p> <p>Seksuaaliterveydestä huolehtiminen</p> <p>Jälkihuolto</p> <p>Tukiverkoston kartotus</p> <p>Ruoan laittaminen</p> <p>Omien rajojen asettaminen</p> <p>Pyykkihuolto</p> <p>Siivoaminen</p> <p>Arkiset kodin taidot, kuten lampun vaihtaminen tai viemärin puhtaaksi saaminen</p>	<p>Oman tulevaisuuden suunnittelu</p> <p>Netin vaarat/ lähdekritiikki</p>	<p><i>Haastattelijan huomio: nuori piirsi itse janan keskelle osion, jonka kertoi merkitsevän, ettei tiedä osako, vai eikö osaa, mutta pitää tärkeänä. Neljä seuraavaa aihetta hän laitto tähän osioon.</i></p> <p>Työn haku</p> <p>Lääkkeiden ottaminen</p> <p>Mielenterveydestä huolehtiminen</p> <p>Läheisverkosto/ suhteiden ylläpitäminen</p> <p>En osaa, mutta haluaisin oppia:</p> <p>Kelan tukien hakeminen</p> <p>Työvoimatoimistossa asioiminen/ TE-palvelut</p> <p>Apteekissa asioiminen</p> <p>Sähkösovimuksen tekeminen</p> <p>Laskujen maksaminen</p>	

Taulukko 5. Nuoren D vastaukset kiinnostus- ja osaamismittarista

Osaan jo, ja pidän tärkeänä	Osaan, mutten pidä tärkeänä	En osaa, mutta haluaisin oppia	En osaa, enkä pidä tärkeänä
<p>Apteekissa asiointi</p> <p>Netin vaarat/ lähdekriittiki</p> <p>Arkiset taidot, kuten lampun vaihto ja viemäri siivoaminen</p> <p>Seksuaaliterveydestä huolehtiminen</p> <p>Pyykkihuolto</p> <p>Siivoaminen</p> <p>Bussikortin lataaminen</p> <p>Läheisverkosto/ suhteiden ylläpitäminen</p> <p>Verkkopankkiin kirjautuminen/ asiointi</p> <p>Hammaslääkärissä asioiminen/ ajanvaraus</p> <p>Opiskelu</p> <p>Työn haku</p> <p>Laskujen maksu</p> <p>Tukiverkoston kartoitus</p> <p>Ruoan laittaminen</p> <p>Työvoimatoimistossa asioiminen/ TE-palvelut</p> <p>Oman tulevaisuuden suunnittelu</p>	<p>Jälkihuolto</p> <p>Leipominen</p>	<p>Omien rajojen asettaminen</p> <p>Sähkösovimuksen tekeminen</p> <p>Mielenterveydestä huolehtiminen</p> <p>Lääkkeiden ottaminen</p>	

Näytesivuja Koit ny pärjail -työkirjasta

Minä

Identiteetti, eli **minäkäsitys** tai minäkuva on oma ajatuksesi siitä kuka ja millainen sinä olet. Minäkäsityksemme ohjaa käyttäytymistämme vuorovaikutuksessa muihin, ja samalla muiden suhtautuminen meihin ja toimintaamme vaikuttaa minäkäsitykseemme. Minäkäsitys on koko elämän ajan kehittyvä ja muuttuva käsitys itsestämme.

Nimeni on _____

ja minua kutsutaan myös _____

Syntymäaika _____

Äitini tyttönimi _____

Isäni toinen nimi _____

Minusta tulee isona _____

Asioita, joita ilman en voisi elää _____

_____

Maa, jonne haluaisin matkustaa _____

Harrastan _____

Minut tekee onnelliseksi _____

Supervoima, jonka haluaisin _____

Kun olen 30-vuotias _____

Suurin unelmani on _____

Haluaisin oppia _____

Lempiherkkuni on _____

Jos olisin eläin, olisin _____, koska _____

_____

Silmien väri _____ Hiusten väri _____ Lempiväri _____

Valitsisin mieluummin:

Kesä / Talvi

Suklaa / Salmiakki

Päiväuni / Yöuni

Villasukat / Paljaat varpaat

Pehmis / Jätskipallo

Hampurilainen / Makaronilaatikko

Kirja / Leffa

Koti-ilta / Juhlat

Sun kirjahylly

Unelmia
ja toiveita
tulevaisuudelle

Voimavaroja

Vahvuuksia

Arvoja

Talouden suunnittelu

Jotta voit hallita omaa talouttasi, on tärkeää ymmärtää mistä sinulle rahaa tulee, ja mihin sitä menee. Täytä ohjaajan kanssa seuraavan sivun budjettilaskuriin opiskelijan budjetilla kuukauden tulot ja menot. Paljonko opintotuesta jää rahaa muihin mukavuuksiin?

Tutustu erilaisiin budjetointityökaluihin.

Löytaisikö näistä joku, jota voisit käyttää?

Penno: www.penno.fi

Monefy: www.monefy.me (engl.)

Spendee: www.spendee.com (engl.)

Riskejä taloudelle

Luottokauppasopimukset sitovat sinut jopa useaksi vuodeksi maksamaan kuukausittain osamaksua. Usein osamaksuilla tavara on kalliimpi kuin kerralla maksettaessa.

Pikavippi tarkoittaa minuuteissa netin kautta haettavaa pikalainaa. Vaikka ajatus kuulostaa helpolta ja hyvältä, pikavippien todellinen hinta on paljon korkeampi kuin alkuperäinen lainasumma. Pikavipit ja osamaksut saattavat viedä sinut velkakierteeseen ja todella kurjaan ja taloudelliseen umpikujaan. Pikavipeillä ei voi korjata kuralla olevaa taloutta!

Laskun maksu myöhässä kostautuu jo muutaman viikon kuluttua maksamalla sinulle huomattavan summan rahaa. Usein muutama päivä ei kuitenkaan haittaa, ja soittamalla ajoissa laskuttajalle monet asiat voidaan sopia, esimerkiksi eräpäivää siirtää.

Maksuhäiriömerkintä vaikeuttaa elämää monella tavalla. *Selvitä ohjaajan kanssa miten:*

Kuukauden

BUDJETTI

TULOT

palkka (netto, eli mitä jää verojen jälkeen) . . . . . _____
tuot (Kela, jälkihuolto) . . . . . _____
muut tulot (esimerkiksi vanhemmilta saatu raha) . . . . . _____

MENOT

ASUMINEN

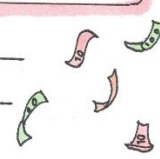
vuokra _____
vesi _____
sähkö _____
lämmitys _____
kotivakuutus _____

VAPAA-AIKA

nettipalvelut (tv, musiikki...) _____
harrastaminen _____
ulkona syöminen _____
päinteet _____

menot yhteensä: _____

säästöön jää: _____

ELÄMINEN

ruoka _____
lääkkeet ja terveys _____
hygienia ja kauneus _____
matkustaminen (bussikortti?) _____
vaatteet ja kengät _____
puhelinlasku _____
nettiyhteys _____
lainanlyhennykset _____

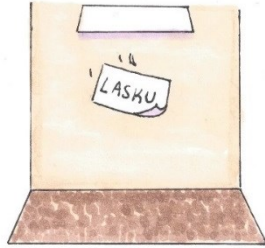
AUTO, MOPO, TMS.

bensa/diesel _____
vakuutukset _____
muut kulut, kuten huolto tai katsaus _____
parkkipaikan vuokra _____

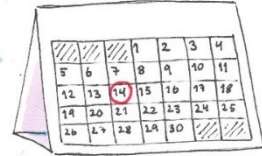

VELKAKIERRE

Saat laskun

eräpäivä €

2 viikkoa

Sisältää viivästyskorkoa + maksumuistutusmaksun

4 viikkoa

6 viikkoa

8 viikkoa

10 viikkoa

Maksuhäiriömerkintä!

Riskejä terveydelle ja hyvinvoinnille

Keskustele omaohjaajan kanssa terveyttä ja hyvinvointia uhkaavista asioista. Kuinka suurella todennäköisyydellä alla mainitut asiat vaikuttavat sinun hyvinvointiisi? Pohdi ja perustele.

- ✗ Alkoholi
- ✗ Päihteet
- ✗ Yksinäisyys
- ✗ Oman lääkityksen laiminlyönti
- ✗ Huono seura, kaverien riskikäyttäytyminen
- ✗ Omien rajojen laiminlyönti
- ✗ Huono ruokarytmi
- ✗ Ulkoiset vaarat, kuten onnettomuudet
- ✗ Unettomuus tai huono unirytm
- ✗ Riippuvuus pelaamisesta
- ✗ Masentuminen
- ✗ Ahdistuminen

Pieni riski.
En usko, että tästä
tulee ongelmaa.

Kohtalainen riski.
Saatan tarvita apua.

Erittäin suuri riski.
Tarvitsen apua.

Mitä muita riskejä hyvinvoinnille keksit?